

Ural Veli-Matti Sameli

Konsensuskonferenssi Suomessa - Diskurssianalyysi

Kasvatustieteen Pro Gradu-tutkielma

Kasvatustieteiden tiedekunta

2022

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Veli-Matti Ural

Pro Gradu-tutkielma

66 sivua

Toukokuu 2022

Tässä Pro Gradu-tutkielmassa tutkitaan suomenkielisissä julkisissa kantaottavissa teksteissä esitettyjä näkemyksiä konsensuskonferenssin käytöstä, tavoitteista ja hyödyllisyydestä. Tutkielman aihe on alun perin Tanskassa 1980-luvulla kehitetty keskustelevan demokratian menetelmä, jota kutsutaan suomeksi konsensuskonferenssiksi tai konsensuskokoukseksi. Konsensuskonferenssi on asiantuntijoita ja niin sanottuja tavallisia kansalaisia yhdistävä tapahtuma, jossa osallistujat keskustelevat jostain etukäteen sovitusta ajankohtaisesta aiheesta. Konsensuskonferenssin tavoitteena on tuottaa politiikkasuosituksia ja vaikuttaa päätöksentekoon. Konsensuskonferenssien ja muiden keskustelevan demokratian menetelmien tarkoitus on luoda demokraattista keskustelua, jossa kaikki marginalisoidutkin yhteisöt ja ryhmät saavat äänensä kuuluviin. Keskusteleva demokratia pyrkii korjaamaan perinteisen edustuksellisen demokratian epäkohtia. Edustuksellinen demokratia on 2000-luvulla nähty riittämättömänä

Tutkielmassa analysoidaan Suomessa 1980-luvulta lähtien käytyä konsensuskonferenssia käsittelevää julkista diskurssia. Tutkielman aineisto sisältää lääketieteellisiä julkaisuja sekä yhteiskuntatieteellisiä tekstejä. Tutkielman mukaan julkisuudessa esitetyistä näkemyksistä voidaan erottaa neljä diskurssia, jotka käsittelevät konsensuskonferenssien demokraattisuutta ja käytännöllisiä hyötyjä sekä konsensuskonferenssien järjestämiseen vaadittua työtä ja näkemyksiä siitä, mitä konsensuksella tarkoitetaan. Tutkielman mukaan keskustelusta puuttuu lähes kokonaan kriittinen suhtautuminen konsensuskonferensseja kohtaan. Tämä voidaan nähdä menetelmän tulevaisuuden kannalta huolestuttavana asiana. Menetelmän kehittyminen ilman kriittistä näkökulmaa voi johtaa näennäiseen demokraattiseen keskusteluun, jolloin menetelmän alkuperäiset ihanteet inklusiosta ja osallistavuudesta ovat vaarassa kadota.

Avainsanat: konsensuskonferenssi, konsensuskokous, deliberatiivinen demokratia, diskurssianalyysi

Sisällysluettelo

1. Johdanto ja tutkimuksen lähtökohdat.....	3
2. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	4
3. Teoriatausta.....	5
3.1. Osallistuva demokratia.....	5
3.2. Keskusteleva demokratia.....	9
3.2.1 Habermasin deliberatiivinen demokratia.....	13
3.2.2 Kansalaisfoorumit.....	15
3.2.2.1. Deliberatiivinen mielipidetutkimus.....	16
3.2.2.2. Kansalaiskokoukset.....	16
3.2.2.3. Kansalaisraadit.....	16
3.3. Tanskalainen konsensuskonferenssi.....	18
3.4. Konsensuskonferenssi Suomessa.....	21
3.4.1. Suomen Akatemian ja Duodecimin konsensuskokoukset 1985–2020.....	22
3.4.2. Konsensuskonferenssi Sivistyksen tulevaisuuden tiekartasta 2021.....	25
4. Aineisto ja aineiston analyysi.....	28
4.1. Laadullinen tutkimus.....	28
4.2. Diskurssi ja diskurssianalyysi.....	29
4.3. Aineiston kerääminen ja analysointi.....	32
5. Diskurssit.....	34
5.1. Konsensusdiskurssi.....	34
5.2. Demokraattisuusdiskurssi.....	39
5.3. Sitkeä työ -diskurssi.....	42
5.4. Käytännön hyöty -diskurssi.....	44
6. Tulokset.....	50
7. Pohdinta.....	52
8. Lähteet.....	57
9.1. Aineistolähteet.....	62

1. Johdanto ja tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimukseni kohteena on konsensuskonferenssina tunnettu osallistuvan demokratian työpajamalli, sen määritelmät, tavoitteet ja historia Suomessa. Erityisessä tarkastelussa on Sivistystyön vapaus ja vastuu -ohjelman (SVV) KOSI-hanke (konsensuskonferenssi sivistyksen tulevaisuuden tiekartasta), joka järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2021. Aloite tutkimuksen tekemiselle tuli suoraan tarjouksena SVV:ltä. SVV ei asettanut minkäänlaisia odotuksia tai rajoituksia tutkimukseeni liittyen. Heille riitti se, että graduni aihe liittyy jollain tavalla KOSI -hankkeeseen. Minua tutkimuksen alkuvaiheessa opastanut SVV:n koordinaattori Satu Heimo painotti kahdenkeskisissä keskusteluissamme sitä, että SVV hyväksyy ja kunnioittaa kriittistäkin näkökulmaa työssäni, mikäli päädyn arvostelemaan KOSI-hanketta jollain tavalla. KOSI-hankkeen tavoitteena on edistää osallisuutta ja yhteiskunnallista keskustelua alueellisella ja kansallisella tasolla, edistää medialuku- ja sosiaalisia taitoja sekä tuottaa tietoa vapaasta sivistystyöstä. Tavoitteena on myös edistää eri ihmisryhmien välistä sivistystä koskevaa yhteiskunnallista dialogia sekä rakentaa yhteistä näkemystä alueellisesta ja valtakunnallisesta vapaan sivistystyön ja sivistyksen tulevaisuuden tiekartasta.

Konsensuskonferenssi on deliberatiivinen menetelmä eli keskusteleva menetelmä, jossa eri alojen asiantuntijoista ja kansalaisista tai toisin ilmaistuna maallikoista koostuva raati kokousta jonkun merkittävän aiheen tiimoilta. Aihe voi liittyä esimerkiksi lääketieteeseen, teknologiaan tai vapaaseen sivistystyöhön. Kokouksen yhteydessä kuullaan asiantuntijoiden puheenvuoroja ja kokouksen päätteeksi osallistujat keskustelevat aiheesta. Konsensuskonferenssin tarkoitus on saada kansalaisten ääni kuuluviin poliittisessa keskustelussa ja saada sen kautta kansalaiset osalliseksi poliittista päätöksentekoa.

2. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Sivistystyön Vapaus ja Vastuu -projektin toiveesta tutkimuksen alkuperäisenä tarkoituksena oli joko dokumentoida tai arvioida SVV:n KOSI-hanketta ja hankkeen työpajoissa esitettäviä puheenvuoroja tai käytäviä keskusteluja. Tutkimuksen edetessä tutkimuskysymykset kuitenkin muuttuivat ja tarkentuivat. Käsittääkseni tämä ei ole laadullisessa tutkimuksessa ollenkaan tavatonta. Aineiston keräämisen yhteydessä selvisi, että konsensuskonferenssin metodologiasta on kirjoitettu Suomessa melko vähän, kun ottaa huomioon sen, että konsensuskonferensseja on järjestetty Suomessa 1980-luvulta lähtien. Tämä herätti mielessäni uusia kysymyksiä. Miksi konsensuskonferenssista on kirjoitettu suomalaisia kantaottavia tekstejä niin pieni määrä? Voiko konsensuskonferenssien tavoitteita pitää realistisina ja tuloksia luotettavina, jos kentältä puuttuu lähes kokonaan kriittinen keskustelu siitä, mihin suuntaan menetelmän pitäisi kehittyä?

Jotta konsensuskonferenssien järjestäjillä on tarvittava metodologinen pohja työssään, on konsensuskonferenssimallista käytävä analyttistä ja kriittistä keskustelua. Gradu-tutkimukseni tutkii, millaisia diskursseja konsensuskonferenssista Suomessa on käyty 1980-luvulta tähän päivään. Konsensuskonferenssi on Suomessa vielä jokseenkin tutkimaton ja vieras ilmiö kasvatustieteen kentällä vaikka konsensuskokous-metodi onkin lääketieteen saralla ollut erittäin tiheässä käytössä viimeisten vuosikymmenien aikana.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1. Millaisia käsityksiä nousee esille julkisesta suomenkielisestä kantaottavasta keskustelusta, jossa aiheena on konsensuskonferenssi?*
- 2. Mitä konsensuskonferenssi tarkoittaa?*
- 3. Voidaanko konsensuskonferenssien ja muiden keskustelevan demokratian vaikutusmahdollisuuksia pitää luotettavina?*

3. Teoriatausta

Tässä kappaleessa määritellään tutkimuksen kannalta tärkeät käsitteet, kuten kansalaisfoorumit, keskusteleva demokratia ja osallistuva demokratia. Käsitteet nivoutuvat toisiinsa. Konsensuskonferenssi on yksi monista kansalaisfoorumimalleista. Kansalaisfoorumit ovat keskustelevan demokratian työpajamalleja. Keskusteleva demokratia on osa osallistuvaa demokratiaa. Keskustelevan demokratian teoriataustoja etsitään muun muassa saksalaisen yhteiskuntateoreetikon Jürgen Habermasin ajatuksista.

Lopuksi konsensuskonferenssi eli konsensuskokous määritellään kolmesta eri näkökulmasta. Ensiksi kuvaillaan konsensuskonferenssin alkuperäinen tanskalainen malli, jonka jälkeen tarkastellaan millaisessa muodossa konsensuskonferenssi on ollut käytössä suomalaisessa kontekstissa. Suomalaiseen kontekstiin sisältyvät lääketieteellinen konteksti ja yhteiskunnallinen konteksti, jota edustaa SVV:n KOSI-hanke.

3.1. Osallistuva demokratia

Osallistuva demokratia on demokraattisen toiminnan muoto, joka keskittyy kansalaisten moninaisiin suoriin vaikutusmahdollisuuksiin poliittisessa järjestelmässä muulloinkin kuin vain vaalien aikana (We the Citizens 2015, s. 11). Osallistuvalla demokratialle on ollut paljon kysyntää 2000-luvun alusta lähtien. Länsimaista päätöksentekotapaa, jossa kansalaisten vaikutusvalta rajoittuu pelkkään äänestämiseen on kutsuttu elitistiseksi demokratiaksi (Rydenfelt 2017). Suomessakin maan ja kuntien asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittämisestä on keskusteltu jo vuosikymmenten ajan (Raisio & Vartiainen 2011, s. 3). Perinteinen edustuksellinen demokratia nähdään ajautuneen jonkinasteiseen kriisiin, koska kansalaiset kokevat ylikansalliset forumit päätöksenteossa monimutkaisiksi (Herne & Setälä 2005, s. 175). Osallistuva demokratia on potentiaalinen ratkaisu demokratian kriisille. Se on syntynyt tarpeesta luoda konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia maailmassa, jossa yksittäisen kansalaisen vaikutusmahdollisuudet näyttävät kaventuneen.

Lund ja Carr (2008, s. 2) näkevät yhteiskuntamme kärsivän pakkomielleestä vaalipoliitikkaa kohtaan, mikä ilmenee muun muassa median tavassa nostaa poliittiset ehdokkaat jatkuvalla syötöllä valokeilaan äänekkään intensiivisesti mainoksissa ja tapahtumissa. Demokratian on mahdollista päästä ylitse tästä pakkomielleestä, sillä vaalit muodostavat Lundin ja Carrin mielestä demokraattisesta kokemuksesta vain pienen palasen, joka ei ole kokonaisuudelle edes kaikista olennainen osanen. Heidän mukaansa monille ihmisille vaalit näyttävät muutamien harvojen eli niin kutsutun hyvin verkostoituneen eliitin vallan tavoitteluna sekä poliittisten koneistojen pyrkimyksenä edistää omia intressejään, jotka saattavat jopa sotia enemmistön etuja vastaan. Tämän lisäksi poliittinen kampanjointi järjestetään usein keinoilla, jotka vaikuttavat moraalisesti arveluttavilta (Lund & Carr 2008, s. 2–3). Lund ja Carr ovat Kanadassa vaikuttavia tutkijoita ja heidän ymmärryksensä perustuu vahvasti kanadalaiseen kontekstiin, joka on minulle henkilökohtaisesti vieras. Seuraan politiikkaa ja poliittista keskustelua suhteellisen aktiivisesti. Se on minusta kiinnostavaa. Suomalaisessa uutisvirrassa korostuvat luonnollisesti kotimaan politiikka, mutta myös Yhdysvaltojen politiikka. Yhdysvalloissa poliittiset kampanjat käynnistyvät täydellä teholla oman kokemukseni mukaan jo yli vuotta ennen varsinaisia vaaleja. Suomessa tilanne on mielestäni erilainen: Kampanjointi kestää vähemmän aikaa, mutta media korostaa vaalien merkitystä ja nostaa äänestämisen yksittäisen kansalaisen tärkeimmäksi ellei jopa ainoaksi konkreettiseksi vaikuttamisen muodoksi.

Irlantilaisen We the Citizens -projektin (2015) mukaan muutaman vuoden välein järjestettävät vaalit eivät enää riitä ihmisille vaan demokratialta odotetaan enemmän. Tämä on nähty useissa demokraattisissa maissa: Äänestysprosentti on painunut laskuun, mutta samalla kansalaisten osallistuminen muihin poliittisen toiminnan muotoihin, kuten mielenosoituksiin, poliitikkojen lobbaamiseen ja adressien allekirjoittamiseen on yleistynyt kasvavaksi trendiksi (We the Citizens 2015, s. 11). Osallistuvan demokratian keinojen ei kuitenkaan ole tarkoitus syrjäyttää äänestämistä tai muita niin sanottuja perinteisiä vaikuttamisen muotoja ainakaan Vaasan yliopiston Harri Raision ja Pirkko Vartiainen (2011) mielestä. He toteavat vakiintuneet osallistumisen menetelmät, kuten vaalit ja kansalaiskuulemisen toimiviksi ja tarkoituksenmukaisiksi tavoiksi kerätä tietoa kansalaisten mielipiteistä jostakin tietystä aiheesta tietyllä hetkellä. Osallistuvan demokratian keinoja ei tule asettaa tavanomaisten vaikuttamisen keinojen tilalle vaan niiden rinnalle, sillä osallistuvan demokratian mallien kautta kansalaiset pääsevät perehtymään paremmin käsiteltäviin asioihin, minkä pitäisi auttaa omien mielipiteiden pohtimisessa (Raisio & Vartiainen 2011, s. 3).

Nivan ja Mäkelän (2004) mukaan myöhäismoderneissa yhteiskunnissa tieteellisen kehityksen ei enää uskota tuottavan hyvinvointia. Tämä tarkoittaa sitä, että kansalaisten luottamus tiedettä ja teknologiaa kohtaan murenee. Tätä luottamusta voidaan palauttaa ottamalla kansalaiset mukaan päätöksentekoon soveltamalla tieteellisen arvioinnin muotoja, joissa painotetaan maallikoiden näkemyksiä, tulkintoja ja ideoita (Niva & Mäkelä 2004). Karjalainen (2012) nimittää näitä kansalaisia osallistavia muotoja demokraattisiksi innovaatioiksi. Niiden tarve perustuu ajatukseen, jossa edustuksellinen demokratia nähdään niin sanottuna heikkona demokratiana, joka ei kykene yksin toteuttamaan käytännössä demokratialle tärkeitä arvoja, kuten yhdenvertaisuutta. Heikko demokratia kaipaa rinnalleen demokraattisia innovaatioita vahvistamaan kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Sen vastakohta on vahva demokratia, jossa kansalaiset osallistuvat päätöksentekoon sekä välillisesti että suoraan (Karjalainen 2012, s. 10–11).

Myös Rio Granden yliopiston professori Luís Gandin ja Wisconsinin yliopiston professori Michael Apple jakavat Porto Alegren yhteiskuntakokeilusta kertovassa artikkelissaan *Challenging neo-liberalism, building democracy: creating the Citizen School in Porto Alegre, Brazil* (2010) demokratian kahteen eri sarjaan: “Paksuun demokratiaan” (thick democracy) ja “laihaan demokratiaan” (thin democracy). Tässä yhteydessä laihaalla demokratialla tarkoitetaan uusliberalistista demokratian näkemystä, joka perustuu omistushaluiselle individualismille ja jossa kulutustottumukset määrittävät kansalaisen aseman. Artikkelin kirjoittajien mukaan uusliberalistisilla puolueilla ja konservatiivinen medially on tapana hyökätä opetusta ja opetussuunnitelmaa vastaan muun muassa tekemällä väittämiä siitä, kuinka koulut ovat vieraantuneet täysin yhteisöistä ja kuinka ainoa lääke tähän vieraantumiseen on koulujen luovuttaminen kilpailuun perustuville markkinoille. Artikkelin korostaa, että kilpailevilla markkinoilla yhteisön huono-osaisten jäsenten asema ei ole automaattisesti turvattu. Gandinin ja Applen mukaan koulutuksen tulee ottaa huomioon sekä vallitsevat instituutiot että yhteisön niihin kohdistama kritiikki, mutta myös eritoten muistaa kuulla kritiikkiä niiltä yhteisön jäseniltä, jotka kaikista vähiten hyötyvät mainittujen instituutioiden toiminnasta. Jos nämä ehdot eivät täyty, ei voida toteuttaa kriittistä demokratiakasvatusta ja yhteiskunnan matka kulkee kohti laihaa demokratiaa. Onneksi taloudellisen kriisin keskelläkin uusliberalistisia hyökkäyksiä demokratiaa vastaan voidaan torjua erilaisilla hankkeilla, jotka osallistavat yhteisön huono-osaisimpia jäseniä poliittiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Hankkeilla, kuten artikkelissa esitellyllä Porto Alegren Citizen School projektilla. Panostamalla osallistuvan demokratian menetelmiin voidaan rakentaa niin kutsuttu paksu demokratia (Gandin & Apple 2010, s. 260–261). Suoraan englannista

käännetyt termit paksu ja laiha demokratia kuulostavat suomalaisen korvaan oudolta, mutta Karjalaisen (2012) käyttämät adjektiivit vahva ja heikko toimisivat mielestäni hyvinä valintoina myös Gandinin ja Applen artikkelin mahdollisessa suomennoksessa. Demokratia jakautuu molemmissa tulkinnoissa kahteen osaan, joista toinen on konkreettinen ja toimiva ja toinen on ainakin osittain vain näennäisesti demokraattinen ja selkeästi epäonnistunut. Leiviskä (2021) näkee myös rakenteellisen epäoikeudenmukaisuuden koulutuksessa vaarana, joka uhkaa demokraattiseen kansalaisuuteen liittyvien valmiuksien kehittymistä ja siten heikentää joidenkin ryhmien demokraattisen osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Käytännössä rakenteellinen epäoikeudenmukaisuus voi pahimmillaan johtaa siihen, että demokratiakasvatuksen keskeiset päämäärät eivät toteudu (Leiviskä 2021, s. 11).

Citizen School projektinsa lisäksi Porto Alegren kaupunki Brasiliassa on tunnettu myös toisesta osallistuvan demokratian hankkeesta, osallistuvasta budjetoinnista, joka on Sintomerin, Herzbergin ja Röcken (2008) mukaan ollut yksi menestyneimmistä demokraattisista innovaatioista, joita on testattu vuosituhaten taitteessa. Osallistuvan budjetoinnin menetelmä kehittyi Brasiliassa 1980-luvun lopussa reaktiona maan suurille tuloeroille. Toimintamallin idea käytännössä tarkoittaa sitä, että kansalaiset voivat suoraan osallistua päätöksentekoon kaupungin julkisten rahavarojen käyttämisestä. Porto Alegressa osallistuva budjetointi teki hallituksen toiminnasta tehokkaampaa, politiikasta demokraattisempaa ja suuntasi resursseja yhteisöjen huono-osaisimmille jäsenille (Sintomer, ym. 2008, s. 164–166). Osallistuva budjetointi on Tampereen yliopiston tutkijoiden Liisa Häikiön ja Jarkko Salmisen (2016) mukaan kansainvälisesti radikaali ja epätavallinen kansalaisosallistumisen toimintamalli, koska se kietoutuu suoraan päätöksentekoon ja osallistujien päätökset resurssien jakamisesta toteutuvat käytännössä. Useissa osallistuvan demokratian sovelluksissa osallistujien valta rajoittuu tavoitteiden ja näkemysten antamiseen (Häikiö & Salminen 2016 s. 341). Sintomer ym. (2008) painottavat, että osallistuvan budjetoinnin toimintamenetelmälle ei ole yhtä tiettyä toteutustapaa. Malli on ollut erittäin suosittu ja levinnyt useisiin eri maihin, kehittynyt monimuotoisissa konteksteissa vuosien varrella, erkaantunut alkuperäisistä Porto Alegressa toteutuneista käytänteistä ja jakautunut uusiin erilaisiin tapoihin toteuttaa osallistuvaa budjetointia (Sintomer, ym. 2008 s. 175). Osallistuvan budjetoinnin idea sisällytettiin Suomessa osaksi vuoden 2015 kuntalaki (Kuntalaki 410/2015, 22§).

Oulun yliopiston tutkijatohtori Henrik Rydenfeltin (2017) mukaan digitalisaatio kuljettaa yhteiskuntaamme koko ajan kohti osallistuvaa demokratiaa, mikä näkyy muun muassa siinä, kuinka sosiaalisen median yhteiskunnallinen keskustelu ja kannatusmittaukset vaikuttavat suoraan poliittiseen päätöksentekoon. Digitalisaatio ei tosin yksin riitä osallistuvan demokratian syntymiseen. Se edellyttää myös kaikille tasapuolista osallistumisen mahdollisuutta, taloudellisesta ja poliittisesta painostuksesta vapaita viestintäkanavia sekä vahvoja kansalaistaitoja, kuten osallistumistaitoja. (Rydenfelt 2017).

3.2. Keskusteleva demokratia

Konsensuskonferenssia on kutsuttu deliberatiivisen demokratian muodoksi. Alun perin englanninkielisen termin *deliberative democracy* keksijäksi on esitetty Joseph Bessetteä, joka kirjoitti vuonna 1980 kirjan *Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government* (Folami 2013, s. 272). Deliberatiivisen Demokratian Instituutin (DDI) varapuheenjohtajana toimineen Maija Karjalaisen (2012) mukaan deliberatiivinen demokratia tarkoittaa tasavertaiseen dialogiin perustuvaa päätöksentekoa. Sen tarkoitus on parantaa demokratian laatua sellaiseksi, että mahdollisimman vähän näkemyksiä ja mielipiteitä jäisi päätöksenteon ulkopuolelle (Karjalainen 2012 s. 11–12). Deliberatiivisen demokratian tarkoitusperät ovat siis samat kuin osallistuvan demokratian. Erottavana tekijänä toimii deliberatiivisen demokratian tapa painottaa deliberaatiota. Sitran (Heikka 2018, s. 7) määritelmän mukaan deliberaatio tarkoittaa puntaroivaa kansalaiskeskustelua, joka on läheistä sukua dialogille. Dialogi kuitenkin korostaa vuorovaikutuksen laatua ja keskittyy pohtimaan, mistä pitäisi puhua, eikä pyri etsimään nopeita ratkaisuja (Heikka 2018, s. 7). Raison ja Vartiaisen (2011, s. 3) mukaan deliberatiivisen demokratian eri muotojen onnistunut täytäntöönpano voi johtaa parhaimmillaan siihen, että osallistumisen illuusio väistyy ja tilalle syntyy aidon vaikuttamisen mahdollisuus.

Karjalainen on esittänyt vuonna 2012, että suomenkielinen vastine deliberatiivisen demokratian käsitteelle voisi olla keskusteleva demokratia, harkitseva demokratia tai puntaroiva demokratia. (Karjalainen 2012, s. 11–12). Vierasperäinen sana “deliberatiivinen demokratia” on hänen (2014) mukaansa vaikea termi suomalaisen suuhun. Tästä johtuen DDI järjesti vuonna 2014 käänöskilpailun parhaimman mahdollisen suomenkielisen vastineen löytämiseksi. Kilpailussa eniten ääniä saivat Karjalaisen jo vuonna 2012 esittämät vaihtoehdot “puntaroiva demokratia” ja

“keskusteleva demokratia” sekä näiden lisäksi “julkisen harkinnan demokratia” (Karjalainen 2014 ; DDI 2015). Kotimaisten kielten keskus antoi käännöskilpailun voittajien joukosta suosituksensa keskustelevalle demokratialle ja perusteli päätöstään seuraavasti: “ ‘Keskusteleva demokratia’ on ehdotetuista vaihtoehdoista ainoa, jonka merkityksessä korostuu vuorovaikutteisuus ja dialogisuus. Määriteosa ‘keskusteleva’ on käytössä muissakin hallinnollisissa yhteyksissä, kuten ilmauksessa ‘keskusteleva johtajuus’, ja Deliberatiivisen Demokratian Instituutin välittämässä ehdotusten perusteluissa ‘keskustelevan demokratian’ sanotaan olevan jo vakiintumassa ‘deliberatiivisen demokratian’ vastineeksi. ‘Keskustelevan demokratian’ merkitys avautuu yleiskielisessä yhteydessä vaihtoehdoista parhaiten myös maallikoille, ja sillä on vastine muissakin kielissä, kuten englannin ‘discursive democracy’, saksan ‘diskursive Demokratie’, viron ‘arutlev demokraatia’ ja ruotsin ‘samstalsdemokrati’ ” (Kankaanpää & Laaksonen 2015).

Gert Biestan (2009) mukaan inklusiivisuutta voidaan pitää kaikista demokratian arvoista kenties keskeisimpänä, sillä demokratian päämäärä on sanan varsinaisessa merkityksessä luovuttaa yhteisön päätösvalta (kratein) kaikille yhteisön jäsenille (demos). Demokratian historia voidaan hänen mukaansa nähdä jatkuvana seikkailuna kohti inklusiota. Tuon historian aikana on nähty useita poliittisia liikkeitä, joiden päämääränä on ollut demokraattisten prosessien ulkopuolelle jätettyjen joukkojen nostaminen tasa-arvoisiksi kansalaisiksi. Toisaalta Biesta argumentoi myös, kuinka demokratian historia on täynnä eksklusiota, sillä demokratialle on tyypillistä rajata prosessin ulkopuolelle ne yksilöt, jotka eivät hallitse vaadittavia rationaalisia valmiuksia. Inklusio on demokratialle sekä arvo, joka luo perustan koko idealle että ongelma, joka on vaivannut demokratiaa sen ensihetkestä alkaen (Biesta 2009, s. 1–2).

Biesta (2009) mukaan demokratisoituminen ymmärretään käytännössä prosessina, jossa yksilöitä saatetaan demokratian kehän ulkopuolelta sisäpuolelle. Tämän logiikan mukaan demokratisoitumisen prosessi olisi tilanne, jossa demokraattiseen prosessiin ottavat osaa kaikki yhteisön jäsenet. Edellä kuvattu demokratisoitumisen määritelmä on Biestan mukaansa ongelmallinen, koska se perustuu ajatukselle, jonka mukaan inklusio tarkoittaa yksilöiden integroimista valmiiseen demokraattiseen järjestelmään. Tämän ajatuksen perusteella demokratia näyttäytyy normaalina asiointilana ja itsestäänselvyytenä, jota ei voi kyseenalaistaa. Jos demokratiaa ei kyseenalaisteta, se tarkoittaa ongelmia poliittiselle järjestelmälle ja demokratiakasvatukselle (Biesta 2009, s. 9). Biestan (2006, s. 122) näkemyksen mukaan demokratian idea itsessään vaatii jatkuvaa arviointia ja keskustelua demokratiasta. Hän argumentoi,

kuinka loputon kiistely demokratian tarkoituksesta on demokratialle pohjimmiltaan luonnollista ja viittaa John Deweyn vuonna 1937 julkaistussa *The Challenge of Democracy to Education* -esseessä esitettyyn väitteeseen siitä, kuinka demokratian perusidea on löydettävä ja rakennettava aina uudelleen ja uudelleen (Biesta 2006, s. 122). Sosiaalteoreetikko David Beetham (2009) jakaa demokratian periaatteet kahteen osaan, joista ensimmäinen on kansansuvereniteettiperiaate, joka voi toteutua suorana demokratiana, jossa yhteisön jäsenet tekevät päätöksenteon itse tai epäsuorana demokratiana, jossa hallitus valitaan enemmistön mielipiteen mukaan. Toinen periaate käsittelee poliittista tasa-arvoa ja sitä, kuinka kaikilla yhteisön aikuisilla pitäisi olla oikeus tulla kuulluksi julkisessa poliittisessa päätöksenteossa (Beetham 2009). Periaatteista jälkimmäinen edustaa ideaalia käsitystä vahvasta demokratiasta, johon keskustelevan demokratian mallit pyrkivät. Poliittisen tasa-arvon periaate edustaa myös ideaa demokraattisesta prosessista, jossa vallitsee vahva inklusio. Periaatteen mukaisesti yhteisön kaikilla jäsenillä pitäisi olla mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon silloin, kun päätöksenteko vaikuttaa kaikkiin yhteisön jäseniin.

Biesta (2009) korostaa keskustelevan demokratian hyveellisiä pyrkimyksiä, mutta esittää kriittisiä epäilyjä deliberatiivisen demokratian teorian toteutumista kohtaan käytännössä. Hänen mukaansa demokratian kulkeminen kohti deliberaatiota ja keskustelevaa demokratiaa näyttäytyy arvokkaana ja tärkeänä pyrkimyksenä tuoda demokraattiset prosessit lähemmäksi demokratian keskeisimpiä arvoja ja erityisesti inklusiota. Biesta kuitenkin epäilee, että keskusteluun perustuva deliberatiivinen demokratia asettaa ennakkoehtoja demokraattiselle osallistumiselle ja siten ironisella tavalla asettaa esteitä inklusiolle. Hänestä vaikuttaa siltä, että deliberatiivisen demokratian teorian mukaan järjestelmään halutaan ottaa mukaan vain yksilöitä, jotka ovat sisäistäneet tietyt arvot ja käytösmallit. Koska deliberaatio ei Biestan mukaan tarkoita poliittista päätöksentekoa vaan poliittista kommunikaatiota, deliberatiivisen demokratian teoriassa inklusion kysymyksen ei tulisi koskea sitä, ketkä saavat osallistua deliberaatioon. Ensisijaisen kysymyksen pitäisi kuulua, ketkä ylipäänsä kykenevät osallistumaan deliberaatioon tehokkaalla tavalla (Biesta 2009, s. 4). Herneen ja Setälän (2005) mukaan taas kansalaisten asiantuntijuuden puute ja siitä seuraava vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys nähdään edustuksellisen demokratian ongelmana, jota voidaan pyrkiä ratkaisemaan keskustelevan demokratian menetelmien kautta.

Leiviskä (2021, s. 21–24) näkee, että marginalisoidutkin ryhmät voivat omaksua demokraattiseen keskusteluun tarvittavat ominaisuudet, kunhan heille annetaan keinot näiden ominaisuuksien kehittämiseen koulutuksen kautta. Erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien erilaiset vuorovaikutustaidot eivät ole hänen mukaansa este demokraattiseen keskusteluun liittyvien valmiuksien kehittymiselle. Kyky autonomiseen toimijuuteen ja demokraattiseen keskusteluun ovat demokratiakasvatuksen päämääriä, mutta ne eivät yksin riitä, mikäli yhteiskunnan rakenteelliset epäoikeudenmukaisuudet mykistävät joidenkin ryhmien näkökulmat demokraattisilta prosesseilta ja vaikeuttavat marginalisoituihin ryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten demokraattisen kansalaisuuden rakentumisen (Leiviskä 2021, s. 21–24).

Leiviskä (2021, s. 17–19 ; 25) argumentoi Biestan keskustelevaa demokratiaa kohtaan esittämää kritiikkiä vastaan väittämällä, että Biesta ei ota kritiikissään huomioon deliberatiivisen demokratian teorian näkemystä, jonka mukaan demokraattinen järjestelmä on aidosti demokraattinen vain silloin, kun se luo vähemmistöille konkreettiset vaikutusmahdollisuudet poliittisessa päätöksenteossa lisäämällä kansalaisvaikuttamisen kanavia, luomalla monipuolisia mielipiteenilmaisun muotoja tai tekemällä muita vastaavia toimenpiteitä demokratian vahvistamiseksi. Leiviskän mukaan demokratia on inklusiivisuudessaan eksklusiivinen järjestelmä, sillä demokraattinen järjestelmä on aina vaarassa muuttua epädemokraattiseksi järjestelmäksi, jos päätöksenteossa ja keskustelussa ei oteta huomioon minkäänlaisia reunaehtoja. Leiviskä nostaa konkreettisiksi esimerkiksi demokratian sisäisestä ristiriidasta tasa-arvoisen avioliittolain. Epädemokraattiset yksityisiin syihin perustuvat linjaukset täytyy rajata ulos demokraattisesta päätöksenteosta keskeisimpien demokraattisten arvojen kuten kansalaisten tasa-arvoisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden puolustamiseksi. Leiviskän mielestä on täysin selvää, että demokraattinen järjestelmä tarvitsee toimiakseen normatiivisia rajanvetoja ja kysymys kuuluukin, kuinka voidaan perustellusti määritellä ne linjaukset, jotka rajoittavat sananvapautta demokraattisessa keskustelussa. Toisaalta, on olemassa vaara, että hyvää tarkoittavat normatiiviset reunaehdot sulkevat jonkun tietyn ryhmän demokraattisen järjestelmän ulkopuolelle (Leiviskä 2021, s. 17–19 ; 25).

Biestan esittämä ajatus yksilöistä, jotka rajautuvat poliittisen keskustelun ulkopuolelle mukailee jossakin määrin lähtökohdiltaan Immanuel Kantin (1784) klassista määritelmää itse aiheutetusta alaikäisyydestä (*selbstverschuldeten Unmündigkeit*), jossa alaikäisyys ei tarkoita ikävuosia vaan henkistä tilaa, jossa ihminen on kykenemätön käyttämään omaa järkeään ilman toisen johdattelua. Kantin mukaan yksilö mielellään heittäytyy muiden johdattelemaksi, koska alaikäisyys on helppoa

ja mukavaa ja ainoa tie ulos alaikäisyyden tilasta kulkee valistuksen kautta. Kant valitsema valistuksen aatteen motto “Sapere aude!” kuuluu suomennettuna yksinkertaisesti, että uskalla käyttää omaa järkeäsi (Kant 1784, s. 481). Biestan (2006, s. 126–128) mielestä motto kuvaa eurooppalaista valistusta todella hyvin. Kun eurooppalaiset valtiot demokratisoituivat hiljalleen 1700-luvulla, Kant ja muut valistusfilosofit reagoivat muuttuvaan poliittiseen tilaan pohtimalla, millaisia ominaisuuksia demokraattisessa yhteisössä elävä yksilö tarvitsee. Valistusfilosofien oman vastauksen mukaan demokraattinen yhteisö tarvitsee yksilöitä, jotka ajattelevat itse ja tekevät päätöksensä itse ilman ulkopuolista johdatusta. Biesta argumentoi, että Kantin määritelmän mukainen demokraattinen yksilö eli niin sanottu Kantilainen subjekti on rationaalinen ja autonominen ja nämä yksilön ominaisuudet saadaan syntyään demokraattisen kasvatuksen kautta. Biestan mukaan Kantin ajattelulla on ollut jättiläismäinen vaikutus moderniin koulutukseen (sekä teoriassa että käytännössä), jossa kriittinen ajattelu nähdään yhtenä kasvatuksen tärkeimpänä päämääränä (Biesta 2006, s. 127–128).

Biestan (2006, s. 118) mukaan koulujen rooli demokraattisen kulttuurin rakentajana ja demokraattisten kansalaisten tuottajana on ratkaisevassa asemassa uusissa ja kehittyvissä demokraattisissa yhteiskunnissa. Hänen mukaansa demokratiakasvatuksen tärkeimmät tehtävät ovat demokraattisista prosesseista tiedottaminen, demokraattisten taitojen, kuten deliberaation taitojen opettaminen sekä demokratian näyttäminen positiivisessa valossa. Näin demokratiakasvatuksen tehtävät jakautuvat kolmeen komponenttiin, jotka ovat tieto, taidot ja arvot (Biesta 2006, s. 118). Demokratiakasvatusta on moraalista kasvatusta, jonka tehtävä kehittää yksilön mieltä ja ruumista ja luoda hänestä kansalainen, joka sisäistää tietynlaisen mielenlaadun ja tarvittavat moraaliset ominaisuudet (Biesta 2013, s. 102–103).

3.2.1. Habermasin deliberatiivinen demokratia

Keskusteleavan demokratian taustateoriat voidaan löytää saksalaisen yhteiskuntateoreetikon Jürgen Habermasin ajattelusta. Habermasin liberaalin demokratian teorioita on kutsuttu deliberatiivisen demokratian teorioiksi siitä syystä, että ne keskittyvät liberaalien oikeudenmukaisuusperiaatteiden sijasta demokraattisen päätöksenteon prosesseihin (Leiviskä 2021, s. 12). Leiviskä (2021) nostaa esille Habermasin vuonna 1996 julkaistussa *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy* -kirjassa esitetyn teorian oikeudenmukaisen

demokraattisen päätöksenteon ennakkoehdoista. Jotta demokraattisen päätöksenteon prosessin lopputuloksia voitaisiin pitää lainvoimaisina ja oikeudenmukaisesti tuotettuina, on Habermasin mukaan tiettyjen periaatteiden täytyttävä. Niin kutsutun diskurssiperiaatteen mukaisesti jokaisella kansalaisella tulisi olla yhdenvertainen oikeus osallistua niihin päätöksentekoprosesseihin, joissa päätetään häntä koskevista laeista. Habermasin teoria väittää, että oikeudenmukainen demokraattinen prosessi vaatii yksilölle oikeuksien järjestelmän, joka sisältää yksilön vapaudet ja poliittiset oikeudet. Kansalaisyhteiskunnan alueella demokraattisen keskustelun tulee olla säätelystä vapaata, jotta virallisissa demokraattisissa prosesseissa sivuutetut näkemykset pääsevät kuuluviin. Habermasin mukaan laajan julkisen keskustelun on mahdollistettava marginalisoitujen ryhmien näkökulmien esiin pääseminen varsinkin silloin, kun marginalisaatio on tapahtunut moraalista näkökulmasta arveluttavan syyn takia, kuten esimerkiksi sukupuolen, sukupuolisen suuntautumisen, yhteiskuntaluokan, etnisen taustan, ihonvärin tai vammaisuuden takia. Deliberatiivisen demokratian teorian mukaan demokraattisen järjestelmän tehtävä on tuoda virallisen päätöksenteon piiriin sellaisia mielipiteitä (muun muassa vähemmistöjen näkökulmia), jotka eivät muuten syystä tai toisesta saisi osakseen riittävää huomiota (Leiviskä 2021, s. 13–14 & 19).

Biestan (2006) mukaan Habermas on kritisoinut Immanuel Kantin näkemystä individualistisesta rationalismista. Habermas argumentoi, että järki ei kumpua yksilön tietoisuudesta, kuten Kant asian ilmaisee vaan syntyy kommunikaatiosta (Biesta 2006, s. 128). Tykkyläisen (2009) mukaan Habermasin kommunikatiivisen toiminnan käsite luo perustan deliberatiivisen toiminnan idealle. Habermas (1994) väittää, että interaktioita voidaan nimittää kommunikatiivisiksi, kun osanottajat koordinoivat toimintasuunnitelmiaan yhdessä. Kommunikatiivisessa interaktiossa osallistujat tekevät toisilleen pätevyysvaatimuksia puhumalla. Kommunikatiivisessa toiminnassa puhuja rationaalisesti motivoi kuulijan johonkin lisätoimintaan. Tämä eroaa strategisesta toiminnasta, jossa puhuja vaikuttaa kuulijaan sanktioilla tai palkkioilla. Kommunikatiivinen toiminta on toimintaa kohti yhteisymmärrystä (Habermas 1994 s. 112–113). Rauno Huttunen (2014) kutsuu Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaa klassikoksi, jonka merkitystä yhteiskunnalliselle keskustelulle on vaikea yliarvioida. Sosiaalisen toiminnan erottaminen strategiseen toimintaan ja kommunikatiiviseen toimintaan kuvaa, kuinka keskustelukumppani voidaan nähdä kahdesta eri näkökulmasta. Strategisessa toiminnassa keskustelukumppani nähdään objektina, jonka päätöksiin voidaan vaikuttaa kuin luonnon objekteihin, kun taas kommunikatiivisessa toiminnassa toinen ihminen nähdään kanssasubjektina. Strateginen toiminta on laskelmoivaa oman edun tavoittelua,

jossa toisella ihmisellä on vain välinearvo, mutta kommunikatiivisessa toiminnassa toimijat eivät tavoittele ensisijaisesti omaa etuaan vaan pyrkivät sovittamaan omat toimintasuunnitelmansa toistensa kanssa yksiin. Kommunikatiivinen toiminta vie kohti yhteistä tietoa (Huttunen 2014). Yhteinen tieto on Habermasin (1994) mukaan tietoa, joka mahdollistaa yhteisymmärryksen syntymisen. Yhteisymmärrys Habermasin mukaan tarkoittaa tilannetta, jossa asianosaiset pitävät tietoa pätevänä ja jakavat toistensa kesken yhteiset näkemykset. Yhteiset näkemykset luovat vastavuoroisen sitovuuden vuorovaikutukseen osallistuvien välille (Habermas 1994 s. 69–70). Kommunikatiivinen rationaliteetti on termi, jota Habermas (1994) käyttää yksimielisyyttä luovasta voimasta. Tämä voima kumpuaa tilanteesta, jossa osanottajat ylittävät subjektiiviset näkemyksensä (Habermas 1994 s. 96).

3.2.2. Kansalaisfoorumit

Maija Karjalainen kutsuu Oikeusministeriön vuonna 2012 julkaisemassa Kansalaisfoorumit edustuksellisessa päätöksenteossa -teoksessaan (s. 12) erilaisia keskusteleavan demokratian menetelmiksi laskettavia vuorovaikutuksellisia osallistumiskeinoja, kuten konsensuskonferensseja, deliberatiivisia mielipidetutkimuksia sekä kansalaisraateja, -paneeleja ja -kokouksia kansalaisfoorumeiksi. Niiden tehtävä on vahvistaa kansalaisten osallisuutta päätöksenteossa, lisätä tietoa ja kansalaisvalmiutta sekä vahvistaa demokratian legitimitettä (Karjalainen 2012, s. 12–13). Carolyn Hendriksin (2005) mukaan keskusteleavan demokratian menetelmät vaikuttavat useilla eri tavoilla. Keskustelun tulokset voivat esimerkiksi vaikuttaa suoraan päätöksentekoon tai poliittisiin linjauksiin tai epäsuorasti vaikuttamalla julkiseen poliittiseen keskusteluun ja sitä kautta päättäjien mielipiteisiin (Hendriks 2005, s. 90).

Tässä kappaleessa esittelen edellä mainittuja keskusteleavan demokratian malleja. Menetelmiä on olemassa todella paljon ja osa, kuten esimerkiksi skenaariotyöpajat, jätetään tässä osiossa tarkoituksellisesti esittelemättä. Esiteltävät menetelmät on valittu kahdesta eri syystä. Ensinnäkin ne edustavat kaikkien keskusteleavan demokratian mallien kirjosta suosituimpia ja laajimmalle levinneitä menetelmiä. Toiseksi menetelmät on valittu sillä perusteella, että ne muistuttaisivat mahdollisimman paljon konsensuskonferenssia, jotta konsensuskonferenssin määrittely olisi tämän tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa selkeämpää.

3.2.2.1. Deliberatiivinen mielipidetutkimus

Deliberatiivinen mielipidetutkimus on kansalaisfoorumimalli, joka on luotu vaihtoehdoksi perinteisille gallupeille. Deliberatiivisessa mielipidetutkimuksessa satunnaisotannalla valitut kansalaiset täyttävät ensin kyselylomakkeen ja osallistuvat sitten pari päivää kestävään keskustelutapahtumaan, jossa he pääsevät esittämään kysymyksiä asiantuntijoille ja päättäjille ja keskustelemaan käsiteltävästä aiheesta toistensa kanssa. Keskustelutapahtuman päätteeksi osallistujat täyttävät mielipidekyselyn uudelleen. Tapahtuma ja muutokset osallistujien mielipiteissä uutisoidaan (Karjalainen 2012, s. 18–19).

3.2.2.2. Kansalaiskokoukset

Kanadan Brittiläisen Kolumbian osavaltiossa alun perin kehitetyn kansalaiskokousmallin (englanniksi citizens assembly) erottaa muista kansalaisfoorumeista sen konkreettinen toimeksianto: Kansalaiskokouksille annetaan etukäteen tehtäväksi muotoilla todellisia poliittisia linjauksia, minkä vuoksi kansalaiskokoukset työskentelevät pitkään ja perehtyvät käsiteltävään aiheeseen huolellisesti (Karjalainen 2012, s. 26–27). Kansalaiskokouksia on järjestetty useissa eri maissa. Esimerkiksi vuonna 2011 irlantilainen osallistuvan demokratian projekti We the citizens järjesti pilottihankkeenaan kansalaiskokouksen, jonka tehtävänä oli selvittää, voisiko osallistuvan demokratian muoto toimia Irlannissa aikana, jolloin kansalaiset kokevat olevansa etäännyneitä vallanpitäjistä. Kansalaiskokouksen jälkeisen kyselyn mukaan osallistujien kiinnostus politiikkaa kohtaan nousi, kynnys poliittiseen keskusteluun osallistumiselle laski ja usko tavallisen kansalaisen vaikutusmahdollisuuksiin politiikassa kasvoi (We the citizens 2015, s. 5).

3.2.2.3. Kansalaisraadit

Raisio ja Vartiainen (2011, s. 36) keskittyvät keskustelevaa demokratiaa käsittelevässä julkaisussaan erityisesti kansalaisraatiformaattiin, koska heidän näkemyksensä mukaan kansalaisraadit kykenevät kartoittamaan kansalaisten mielipiteitä monissa eri konteksteissa ja koska kansalaisraadeilla on nähtävästi hyvät edellytykset ratkoa modernin yhteiskunnan ongelmakysymyksiä, jotka ovat usein tulkinnanvaraisia ja arvolatautuneita. Kansalaisraadeissa monimutkaisia kysymyksiä voidaan tutkia

luovalla tavalla, sillä raadin järjestäjien täytyy välttää osallistujien johdattelua ja rajoittamista kaikin keinoin (Raisio & Vartiainen 2011, s. 36–38).

Kansalaisraatiformaatin kehitti yhdysvaltalainen Ned Crosby vuonna 1971 jatko-opintojensa aikana Minnesotan yliopistossa. Doug Nethercutin kanssa kirjoittamassaan artikkelissa (Crosby & Nethercut 2005) Crosby kertoo, kuinka hänen alkuperäinen tavoitteensa oli luoda prosessi, joka lisäisi empatiaa ja järkeä kansalaisten yhteiskunnallispoliittisiin keskusteluihin. Crosby'n vuonna 1974 perustama the Jefferson Center on vuosien varrella järjestänyt kymmeniä kansalaisraateja Yhdysvalloissa useista eri aiheista ja menetelmä on kerännyt suosiota myös muissa maissa, kuten Iso-Britanniassa ja Australiassa. The Jefferson Centerin henkilökunta on vuosien työn perusteella tulkinnut, että onnistunut kansalaisraati sisältää seitsemän elementtiä, jotka ovat: 1. Satunnaisotannalla luotu osallistujajoukko, joka muodostaa mikrokokoisen version jostakin yhteisöstä (esim. kunta tai valtio), 2. Mahdollisimman suuri, mutta maksimissaan 24 hengen kokoinen raati laadukkaan keskustelun tuottamiseksi, 3. Osallistujien perusteellinen perehdyttäminen käsiteltävään aiheeseen asiantuntijoiden ja mieluiten asiantuntijatodistajien esitysten avulla, 4. Koulutetut fasilitaattorit, joiden tehtävä on varmistaa, että jokainen osallistuja saa äänensä kuuluviin ja, että keskustelu pysyy asiassa, 5. Osallistujien vapaus puhua omin sanoin ilman fasilitaattorien johdattelua tai manipulointia, 6. Ulkopuolinen ohjausryhmä arvioimaan prosessin puolueettomuutta ja tasapuolisuutta ja 7. Riittävästi aikaa (The Jefferson Centerin kansalaisraadit ovat 1980-luvulta lähtien kestäneet tyypillisesti viisi 8-tuntista työpäivää) perehtymiseen ja aiheen käsittelyyn (Crosby & Nethercut 2005, s. 111–114).

Raision ja Vartiaisen (2011, s. 40) mukaan kansalaisraadin järjestäjien on keskityttävä työssään eritoten ohjausryhmän kokoonpanon monipuolisuuteen, raadin jäsenten edustavuuteen, asiantuntijoiden näkemysten tasapuolisuuteen, terveen keskusteluilmapiirin luomiseen ja kansalaisraadin tuloksista tiedottamiseen. Crosby ja Nethercut (2005, s. 117) toivovat, että tulevaisuudessa kansalaisraadit ja muut keskustelevan demokratian menetelmät saisivat taakseen vaikutusvaltaisia sponsoreita, jotka ovat sidoksissa korkean tason päätöksentekoprosesseihin, jotta kansalaisraatien tulokset voitaisiin ottaa vastaan ehdotuksina poliittisista linjauksista. Raisio ja Vartiainen (2011, s. 38) suhtautuvat pessimistisesti toiveen toteutumiseen, sillä kansalaisraatien konkreettista vaikutusta on hyvin vaikea arvioida yhteiskunnassa, jossa poliittisten linjauksien luominen kestää pitkään ja jossa päätöksentekoon vaikuttavat monet eri tekijät

3.3. Tanskalainen konsensuskonferenssi

Konsensuskonferenssi on Tanskan teknologianeuvoston, DBT:n (Danish Board of Technology / Teknologirådet) keksimä kansalaisia (citizens) ja asiantuntijoita (experts) osallistava dialogimuoto, jonka tarkoituksena on kehittää tieteen demokraattisuutta (Blok 2007, s. 163-164 ; Raisio & Vartiainen 2011, s. 63). Tässä kappaleessa esitellään konsensuskonferenssin malli sen alkuperäisessä muodossa eli sellaisena kuin tanskalaiset sen alkujaan kehittivät. Konsensuskonferenssia on hyödynnetty myöhemmin ympäri maailmaa ja se on kehittynyt ja muuttunut uusiin ja erilaisiin konteksteihin yhteensopiviksi ja sen pohjalta on sovellettu uusia keskustelevan demokratian menetelmiä.

Nivan ja Mäkelän (2004) mukaan konsensuskonferenssi on kaikista kansalaislähtöisistä teknologian arviointimenetelmistä yksi kansalaislähtöisimmistä, koska konsensuskonferenssissa asiantuntijat ja kansalaiset keskustelevat kansalaisosallistujien ehdoilla. Raision ja Vartiaisen (2011, s. 63) mukaan konsensuskonferenssi on keskustelevan demokratian menetelmä, joka muistuttaa vahvasti kansalaisraatia, mutta erottuu kuitenkin kansalaisraadista ja muista keskustelevan demokratian muodoista siinä suhteessa, että konsensuskonferenssi korostaa tieteellisiä ja teknologisia kysymyksiä. Myös Karjalainen (2012, s. 25) painottaa, että konsensuskonferenssi on alunperin erityisesti teknologiaan liittyviä ongelmia varten kehitetty keskustelevan demokratian kansalaisfoorumimalli. Blok (2007, s. 166) kirjoittaa, että konsensuskonferenssi on biotekniikan, lääketieteen ja ympäristötuotannon teknologiavaikutusten arviointiin kehitetty asiantuntija- ja maallikkoraatimalli. Pääasiallisesti sitä onkin maailmalla käytetty tieteeseen, teknologiaan ja hallintoon liittyvissä kysymyksissä (DSE 2005, 26).

Tanskan ensimmäinen virallinen konsensuskonferenssi järjestettiin vuonna 1987 ja sen aiheena oli geenitekniikka maataloudessa ja teollisuudessa (mm. Niva & Mäkelä 2004 ; Karjalainen 2021, s. 25). DBT:n konsensuskonferenssin pohjana käytettiin vuonna 1977 Yhdysvalloissa kehitettyä konsensuksen kehittämisen konferenssia (consensus development conference), jota sovellettiin lääketieteellisen teknologian arviointiin, mutta tanskalaiset muuttivat asiantuntijoihin perustuvaa amerikkalaista mallia radikaalisti asettamalla tavalliset kansalaiset konferenssin keskustelun keskiöön (Hendriks 2005, s. 82). Tanskalainen sosiologi Anders Blok (2007) näkee menetelmän yhdysvaltalaiset juuret selkeästi. Konsensuskonferenssissa varsinaisen konferenssin osallistajat muodostavat kansalaisista ja asiantuntijoista koostuvia paneeleita, mikä hänen mukaansa antaa

konsensuskonferensseille yhdysvaltalaisista oikeussalidraamaa muistuttavan ilmeen, mutta toisin kuin lakituvassa konsensuskonferenssissa osallistujat eivät joudu tekemään valintoja puolesta ja vastaan vaan voivat esittää monimuotoisia näkökulmia käsiteltävään aiheeseen liittyen, mikä luo kompleksisen käsityksen asiantuntijuudesta. Konsensuskonferenssi voidaan nähdä eräänlaisena asiantuntijoiden vastustuksen muotona, jonka tarkoituksena on paljastaa asiantuntijuuden monimuotoisuus (Blok 2007, 163–165). Hendriksin (2005) mukaan ei ole sattumaa, että konsensuskonferenssi kehitettiin juuri Tanskassa, jossa demokratian perinteiden taustalla vaikuttavat aktiiviset ja oppineet kansalaiset. Muissa maissa uusien teknologioiden arviointi rajataan usein tiedeyhteisöjen tehtäväksi, mutta tanskalaiset ovat aina korostaneet teknologisen kehityksen sosiaalista kontekstia (Hendriks 2005, s. 89).

Hendriks esittelee artikkelissaan *Consensus conferences and planning cells* (2005) tanskalaisen konsensuskonferenssin rakenteen. Varsinaista konferenssia edeltää kaksi viikonloppua kestävä valmistausvaihe, jossa konferenssiin osallistuvat satunnaisotannalla kokoon kerätyt panelistit opiskelevat käsiteltävää aihetta. Heidät perehdytetään käsiteltävään asiaan etukäteen oppimateriaalien, opintomatkojen ja eri alojen asiantuntijoiden, kuten poliitikkojen, akateemikkojen ja aktivistien esitysten avulla. Tässä vaiheessa panelistit tutustuvat toisiinsa sekä keksivät konferenssissa esitettäviä kysymyksiä. Valmistautumisen yhteydessä panelistit myös valitsevat joukostaan ne yksilöt, jotka edustavat kokouksessa kaikkia panelisteja. Valmistautumisen jälkeen on varsinaisen konferenssin vuoro. Asiantuntijat esiintyvät foorumin edessä ja esittävät vastauksia etukäteen laadittuihin kysymyksiin. Puolueettomien fasilitaattorien avustamana panelistit keskustelevat keskenään aiheesta ja esittävät jatkokysymyksiä esityksiä antaneille asiantuntijoille. Lopuksi kysymysten jälkeen panelistit muodostavat kehotuksia poliittisille päätöksentekijöille. Kehotuksista koostuvaa raporttia esitellään päättäjille siinä toivossa, että konsensuskonferenssin tulokset otettaisiin huomioon poliittisissa linjauksissa (Hendriks 2005, s. 81–83). Tätä kehotuksia sisältävää raporttia kutsutaan tutkimuksen aineiston lähteissä vaihtelevasti konsensuslausumaksi ja konsensusraportiksi. Hendriksin (2005, 81–83) mukaan konsensuskonferenssin varsinainen kokous on tapahtuma, joka kestää neljä päivää. The Department of Sustainability and Environmentin (DSE) *The engagement toolkit* -oppaan mukaan konsensuskonferenssin varsinainen konferenssi tulisi järjestää tapahtumana, joka kestää kahdesta neljään päivää (DSE 2005, 26–27). Paneelin jäsenten valinnassa järjestäjät kiinnittävät huomiota siihen, että paneeli edustaa tasapuolisesti kaikkia erilaisia näkemyksiä, että paneelin jäsenet eivät ole käsiteltävän aiheen asiantuntijoita ja että jäsenillä ei ole käsiteltävään aiheeseen liittyviä erityisintressejä (Herne & Setälä 2005).

Mielestäni konsensuskonferenssien valmistautumisvaihetta voidaan pitää vastauksena Biestan (2009) demokratian deliberatiivista suuntausta kohti esittämään kritiikkiin, jonka mukaan kaikki yhteisöjen jäsenet eivät voi sisäistää demokraattiseen keskusteluun eli deliberaation tarvittavia ominaisuuksia ja moraalisia asenteita. Kun keskustelevan demokratian menetelmät panostavat osallistujien perehdyttämiseen konsensuskonferenssin tavoin, voidaan olla suhteellisen varmoja siitä, että keskustelijat ovat valmiita ja kykeneviä deliberaatioon.

Kansalaisten ja asiantuntijoiden konsensuskonferenssissa käymä dialogi on julkista sekä medialle että suurelle yleisölle. Kun yhteisön jäsenten puheenvuorot tuntuvat kuuluvan kuuroille korville, tarjoaa konsensuskonferenssi kiehtovan tavan toteuttaa demokraattista osallisuutta ja rakentaa siltaa asiantuntijoiden ja kansalaisten välille (Department of Sustainability and Environment 2005, 26). Department of Sustainability and Environment (2005) käyttää tässä yhteydessä termiä lay-people. Katsoin, että kenties paras suomenkielinen vastine voisi olla sana maallikko. Sana synnyttää mielestäni kuitenkin alentavia konnotaatioita, minkä vuoksi tässä tutkimuksessa pyrin käyttämään termiä "kansalainen". Konsensuskonferenssin tarkoitus ei ole syrjäyttää olemassa olevia demokraattisen päätöksenteon toimintamalleja vaan täydentää niitä ottamalla "tavallisia" kansalaisia osaksi poliittista keskustelua (Hendriks 2005, s. 81) eli edistää demokraattista keskustelua osallistuvan demokratian ja keskustelevan demokratian tarkoituksien mukaisella tavalla.

Mitä tarkoittaa konsensus konsensuskonferenssissa? Alkuperäisessä tanskalaisessa mallissa, konsensuskonferenssiin osallistuvat tavalliset kansalaiset pyrkivät saavuttamaan konsensuksen käsiteltävästä aiheesta kuultuaan ensin alan asiantuntijoita aiheeseen liittyen. Danish Board of Technologyn toiminnanjohtajan Lars Klüverin (Teknologiraadetdk 2021) mukaan tanskalaista konsensuskonferenssia on käytetty kansainvälisesti todella paljon ja sen ideoiden pohjalta on luotu uusia osallistuvan demokratian metodeja, joista Klüver mainitsee kansalaisraadit. Hänen mukaansa kansalaisraati on keskustelevan demokratian menetelmä, jossa satunnaisotannalla haetut kansalaiset työskentelevät yhdessä saavuttaakseen ratkaisun, joka miellyttää suurta enemmistöä. Konsensuskonferenssille enemmistön hyväksyntä ei kuitenkaan riitä vaan tavoitteena on saavuttaa sadan prosentin kiistaton konsensus, mikä tarkoittaa käytännössä täydellistä yksimielisyyttä. Niin kauan kuin joku ilmoittaa olevansa keskustelun aiheena olevasta ratkaisusta eri mieltä, konsensusta ei ole saavutettu (Teknologiraadetdk 2021).

Karjalainen (2012) nimittää tanskalaisia konsensuskonferensseja Tanskan parlamentin teknisiksi neuvonantajiksi monimutkaisissa päätöksissä, joihin liittyy poliittisia ristiriitoja. Tanskassa konsensuskonferensseja on pidetty useita ja ne ovat vakiintuneet osaksi maan poliittista päätöksentekoa. Tanskan parlamentti on rahoittanut konsensuskonferenssien järjestämisen ja konsensuskonferenssien julkilausumat on perinteisesti otettu automaattisesti Tanskan parlamentin käsittelyyn (Karjalainen 2012, s. 42–43).

Vuosien aikana tanskalaista konsensuskonferenssia on sovellettu useissa erilaisissa poliittisissa konteksteissa ja käytetty erilaisten ongelmien ratkomiseen, minkä ansiosta menetelmä on kehittynyt ja muuttanut muotoaan uusiin ympäristöihin sopivaksi (Hendriks 2005, s. 83). Konsensuskonferenssilla ei voida enää tarkoittaa ainoastaan teknologisiin kysymyksiin porautuvaa osallistuvan demokratian menetelmää. Suomessa konsensuskonferenssin menetelmää on käytetty pääasiallisesti lääketieteellisessä kontekstissa. Suomen Akatemian ja Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin konsensuskokoukset ovat seuraavan kappaleen aiheena.

3.4. Konsensuskonferenssi Suomessa

Seuraavissa kappaleissa esitellään konsensuskonferenssin historia Suomessa. Suomalaisen kontekstin sisällä konsensuskonferenssit voidaan jakaa kahteen kontekstiin: Lääketieteelliseen ja yhteiskunnalliseen. Ensimmäiseksi esitellään Suomen Akatemian aloittaman lääketieteelliset konsensuskokoukset, sillä niillä on pitkä historia. Ensimmäinen Suomen Akatemian konsensuskokous järjestettiin vuonna 1985 eli kaksi vuotta ennen ensimmäistä virallista konsensuskonferenssia Tanskassa. Silti konsensuskonferenssin tanskalaista mallia pidetään useissa eri lähteissä konsensuskonferenssin alkuperäisenä muotona. Tätä ristiriitaa avataan seuraavassa kappaleessa.

3.4.1 Suomen Akatemian ja Duodecimin konsensuskokoukset 1985–2020

Suomessa konsensuskonferenssia on hyödynnetty suuressa määrin lääketieteen parissa. Suomalaisen lääkäriseura Duodecimin nettisivujen (Duodecim 2021) mukaan Suomen Akatemian terveyden tutkimuksen toimikunta järjesti ensimmäisen konsensuskonferenssin Suomessa vuonna 1985. Aiheena oli tuolloin äkillisen välikorvantulehduksen hoito. Tämän jälkeen Suomen Akatemia on järjestänyt konsensuskonferensseja kahdestakymmenestä neljästä aiheesta vuosien 1985–2020 aikana eli konferensseja on järjestetty lähestulkoon vuosittain (Duodecim 2021). Vuoden 1992 konsensuskokous osteoporoosin ehkäisystä ja hoidosta oli ensimmäinen, jossa Suomalainen Lääkäriseura Duodecim oli mukana järjestämässä tapahtumaa (Lindgren 1992). Tämän jälkeen Suomen Akatemia ja Duodecim ovat järjestäneet lääketieteellisiä konsensuskonferensseja yhdessä lähes joka toinen vuosi (Duodecim 2021; THL:n seminaarit ja koulutukset 2017). Vuosien 2003–2017 konferenssien konsensuslausumat on arkistoitu Duodecimin sivustolle (Duodecim 2021) ja aikaisempien konsensuskonferenssien raportit on julkaistu painettuina teoksina. Huomautettakoon, että sekä Duodecimin ja Suomen Akatemian yhteisissä julkaisuissa että Suomen Akatemian yksin julkaisemissa konsensusraporteissa käytetään lähes poikkeuksetta nimitystä konsensuskokous termin konsensuskonferenssin sijasta tai sen kanssa. Esimerkiksi julkaisussa *Allergian ja muun herkkyyden tutkiminen - Pohjoismainen konsensuskokous marraskuussa 1992* (Suomen Akatemia 1993) käytetään tapahtumasta sekä nimitystä konsensuskonferenssi että konsensuskokous. Muutamissa tapauksissa käytetään termiä konsensusstyöpaja. Kaikki nimitykset kuitenkin polveutuvat samasta englanninkielisestä termistä *Consensus conference* ja tarkoittavat täysin samaa asiaa eli konsensuskonferenssia keskusteleavan demokratian menetelmänä siinä mielessä, kuin se on tämän tutkimuksen aiemmissa kappaleissa esitelty. Omassa gradu-tutkimuksessani pyrin käyttämään johdonmukaisesti ilmaisua “konsensuskonferenssi”.

Duodecim määrittelee konsensuskokouksensa metodologiset tarkoitusperät verkkosivuillaan seuraavasti: ”Konsensuskokoukset ovat avoimia ja julkisia kokouksia, joissa arvioidaan eri lääketieteen menetelmiä olemassa olevan näytön perusteella vaihtelevista aiheista” (Duodecim 2021). Samalla sivustolla annetaan merkittävä arvo työpajoissa syntyvälle konsensuslausumalle: ”Työpajojen tarkoituksena on selvittää tiedossa olevat tärkeimmät tieteelliset tulokset aiheesta ja työstää niistä konsensuslausuma esiteltäväksi konsensuskokouksessa. Työpajojen työstämä lausuma on kriittisesti arvioidun tieteellisen näytön yhteenveto, joka voi toimia hoitosuosituksen ja

hoito-ohjelmien laatimisen pohjana. Lausuman tavoitteena on ohjata terveydenhuollon toimintakäytäntöjä ja aiheeseen liittyvää tutkimustoimintaa” (Duodecim 2021).

Suomen Akatemia ja Duodecim ovat perinteisesti järjestäneet konsensuskokouksensa kolmipäiväisinä tapahtumina (Lindgren 1992). Kaksi ensimmäistä kokouspäivää sisältävät asiantuntijapuheenvuorot ja keskustelua. Viimeinen ja kolmas kokouspäivä on pyhitetty konsensuslausuman esittelylle ja siitä käytävälle yleiskeskustelulle (Suomen Akatemia 1993, Suomen Akatemia & Duodecim 1996 ; Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 1999 ; Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2000 ; 2010).

Saikkonen ja Väliverronen (2013) esittävät kritiikkiä Suomen lääketieteellisiä konsensuskokouksia kohtaan. Heidän mukaansa ne ovat olleet hyvin asiantuntijavetoisia ja tavallisten kansalaisten osa on typistetty yleisössä istumiseen (Saikkonen & Väliverronen 2013, s. 417), mikä ainakin ensi alkuun kuulostaa sotivan konsensuskonferenssien ja keskustelevan demokratian lähtökohtaisia periaatteita vastaan, jos perustavanlaatuisena ajatuksena on luoda keskustelua, jossa mikään ihmisryhmä ei rajaudu keskustelun ulkopuolelle. Itä-Suomen yliopiston emeritusprofessori argumentoi kritiikkiä vastaan toteamalla vuoden 2017 konsensuskokouksen avauspuheessa: “...vaikka tää oli asiantuntijatyöpaja niin kyllä asiantuntijatkin sitten aina kiinnostuu uusista asioista” (THL:n seminaarit ja koulutukset 2017). Lääketieteellisten konsensuskokousten asiantuntijavetoisuuden voi havaita tarkastelemalla julkaistuja konsensuslausumia, joissa luetteloidaan kokoukseen osallistuneet asiantuntijat ja panelistit. Konsensuskonferenssin idean mukaisesti paneelin jäsenten tulisi edustaa niin sanottuja tavallisia kansalaisia. Lääketieteellisessä kontekstissa voisi kuvitella tavallisten kansalaisten tarkoittavan muun muassa potilaita eli niitä, joihin käsillä olevaan aiheeseen perustuva päätöksenteko viime kädessä vaikuttaa. Kuitenkin *Konsensuslausuma : Allergian ja muun yliherkkyyden tutkiminen : Pohjoismainen konsensuskonferenssi 10. – 12.11.1992* -julkaisun mukaan kokouksen kolmetoistapäiseen paneeliin kuului neljä professoria, yksi dosentti sekä useita eri alojen johtoasemassa toimivia henkilöitä (Suomen Akatemia 1993). Vuonna 2000 järjestetyn paniikkihäiriöön keskittyvän konsensuskokouksen paneelin yhdestätoista jäsenestä löytyi neljä lääketieteen dosenttia, kolme lääkäriä ja yksi psykologian lisensiaatti. Lääketieteen ulkopuolista näkökulmaa kokouksen paneelissa edustivat yksi professori, jonka tieteen alaa ei konsensuslausumassa mainita, yksi toimittaja ja yksi kansanedustaja, joka toisaalta on koulutustaustaltaan erikoislääkäri (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2000, paneelin jäsenet). Aikaisemman vuoden 1999

konsensuskokouksessa paneelin lääketieteen ulkopuolista näköalaa edusti Helsingin poliisilaitoksen ylikonstaapeli (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 1999, paneelin jäsenet). Vuonna 2010 konsensuskokouksen aiheena oli nuorten hyvin- ja pahoinvointi ja tuon kokouksen paneeliin oli saatu mukaan yhden kansanedustajan ja yhden toimittajan lisäksi myös kaksi opiskelijaa (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2010, s. 5)

Saikkosen ja Väliiverrosen esittämä kritiikki on erittäin aiheellista. Konsensuskonferenssien alkuperäisenä ja puhtaana pidetty tanskalainen malli painottaa kansalaispaneelin ideaa. Paneelin jäsenet edustavat tavallisia ihmisiä ja mahdollisimman monien eri yhteisöjen näköaloja. Edellä kuvatuissa lääketieteellisissä konsensuskokouksissa paneelien jäsenet ovat suurimmaksi osaksi korkeasti koulutettuja ammattilaisia, jotka edustavat lääketiedettä, sairaaloita ja lääketeollisuutta. Paneelin jäsenet eivät ole ainoastaan selkeästi kokouksen aiheen asiantuntijoita, mikä on tanskalaisen konsensuskonferenssin periaatteiden vastaista, heitä voidaan pitää jopa intressitason asiantuntijoina. Tässä vaiheessa täytyy ihmetellä, voidaanko lääketieteellisiä konsensuskokouksia pitää konsensuskonferensseina laisinkaan. Voidaan kysyä, ovatko Duodecimin ja Suomen Akatemian kokoukset tämän tutkimuksen kannalta relevantteja.

Mielestäni lääketieteellistä konsensuskokousta ja konsensuskonferenssia voidaan pitää lähtökohtaisesti samankaltaisina ilmiöinä. Yhdistäviä tekijöitä on enemmän kuin eroja. Molemmissa malleissa on havaittavissa samanlainen kokousten aikataulutus, samanlainen työskentelytapa sekä sama pyrkimys yksimielisyyteen. Molemmat menetelmät luovat politiikkasuosituksia, joisat tehdään julkisia. Valitettavasti en saanut Suomen Akatemian vuoden 1985 konsensuslausumaa käsiini, enkä löytänyt yhtäkään julkaisua, jossa avattaisiin tarkemmin Suomen Akatemian konsensuskokousten taustoja. Olisi mielenkiintoista tietää, missä määrin tanskalainen konsensuskonferenssi on johdatellut suomalaisten lääketieteellisten konsensuskokousten kehitystä. Molemmat menetelmät ovat syntyneet samanlaisista lähtökohdista ja molempien mallien inspiraationa on luultavimmin käytetty lääketieteellistä konsensuksen kehittämisen konferenssia (consensus development conference), joka kehitettiin Yhdysvalloissa vuonna 1977 (Jørgensen 1995, s. 17). Tämä selittää mallin yhdysvaltalaisesta oikeussalidraamaa muistuttavan ilmeen.

Koska sekä tanskalainen konsensuskonferenssi että lääketieteellinen konsensuskokous ovat syntyneet samanlaisista lähtökohdista voidaan niitä pitää mielestäni samana ilmiönä. Lääketieteellinen konsensuskokous vain on kehittynyt lääketieteelliseen kontekstiin sopivaksi. Siitäkin huolimatta asiantuntijavetoisuus on mielestäni piirre, jonka kritisointi on aiheellista. Lääketieteellinen konsensuskokous voisi oppia paljon tanskalaisesta mallista.

3.4.2 Konsensuskonferenssi sivistyksen tulevaisuuden tiekartasta 2021

KOSI eli *Konsensuskonferenssi sivistyksen tulevaisuuden tiekartasta* -projektissa järjestettiin viidellä eri paikkakunnalla työpajoja, joissa vapaan sivistystyön toimijat (kansanopistot, kansalais- ja työväenopistot, kesäyliopistot, urheiluopistot ja opintokeskukset), tutkijat, poliittiset päätöksentekijät ja kansalaisjärjestöjen edustajat kävivät dialogia jostain paikallisesti merkittävästä aiheesta sekä sivistyksen tulevaisuuden paikallisesta ja valtakunnallisesta tiekartasta. Työpajoissa sivistystä lähestyttiin esimerkiksi planetaaristen kriisien, oikeudenmukaisuuden ja tieteen vastuullisuuden kautta. Projektin järjesti vuonna 2021 Sivistyksen Vapaus ja Vastuu -ohjelma (SVV). KOSI-hanke sai rahoituksen Alfred Kordelinin säätiöltä. Hankkeen työpajoissa hyödynnettiin konsensuskonferenssin metodologiaa, jota on pääasiallisesti Suomessa hyödynnetty tähän asti lääketieteen alueella, kuten aikaisemmassa kappaleessa tuli ilmi. KOSI-hankkeen tarkoitus oli soveltaa konsensuskonferenssin menetelmää vapaan sivistystyön piirissä kenties ensimmäistä kertaa historiassa.

KOSI-hankkeen työpajat alkoivat toukokuussa 2021 ja niitä järjestettiin yhteensä viisi kappaletta. Ensimmäinen työpaja järjestettiin Maarianhaminassa, toinen Orivedellä, kolmas Ilmajoella, neljäs Paltamossa ja viides Kokkolassa. Työpajojen aiheet käsittelivät muun muassa väestönkehitystä, tulevaisuuden työmarkkinoita, kotoutumista, demokratiaa, kansalaisyhteiskuntaa ja metsänomistajuutta (SVV – Sivistystyön vapaus ja vastuu 2021). Hankkeen viimeinen työpaja on kokonaisuudessaan dokumentoitu striimatussa muodossa Mediakeskus Lime:n Youtube-kanavalle (Mediakeskus Lime 2021). Työpaja järjestettiin 7. lokakuuta 2021 ja olin työpajassa mukana etäyhteydellä. Työpajan aihe oli nimetty seuraavasti: Uusi työ ja työn tulevaisuus: Millaista koulutusta, työtä ja ammatteja tarvitaan? Vetoa, pitoa ja imua Keski-Pohjanmaalle.

Vaikka KOSI-hanke onkin Suomessa ensimmäinen laatuaan ei ajatus konsensuskonferenssien

käytöstä vapaan sivistystyön yhteydessä ole kuitenkaan uusi. Demokratiatalkoita tarvitaan -artikkelissaan vuodelta 2013 Aaro Harju kannusti suomalaisia soveltamaan konsensuskonferensseja sekä muita deliberatiivisen vaikuttamisen muotoja vapaassa sivistystyössä aktiivisen kansalaisuuden ja demokratian vahvistamiseksi (Harju, 2013). Vielä aikaisemmin Risto Heiskala (1997) on pohtinut, voisiko lääkäreiden pitämiä konsensuskokouksia käyttää yhteiskuntatieteiden kohdalla. Hänen mukaansa yhteiskunnalliset ristiriidat on nähty perustavana esteenä yksimielisyyden eli konsensuksen tiellä. Toisaalta samassa tekstissä hän mainitsee, kuinka vuoden 1997 *Rahaliitto ja Suomi – talouden haasteet : EMU-asiantuntijaryhmän raportti* on todistanut, että konsensus on saavutettavissa ainakin taloustieteellisissä konsensuskokouksissa, vaikka se muiden yhteiskuntatieteiden kohdalla olisikin selvästi hankalampaa (Heiskala 1997).

Vaikka Heiskala (1997) olettaakin, että konsensuskokouksen järjestäminen yhteiskuntatieteellisistä aiheista on hyvin vaikeaa, hän kysyy artikkelinsa lopussa, pitäisikö silti yrittää. Myös Juha Partanen (2000) on kirjoittanut Duodecimin ja Suomen Akatemian huumeriippuvuutta pohtivaa konsensuskokousta käsittelevässä artikkelissaan, kuinka ”Konsensuskokous on kiinnostava yhteiskunta- ja tutkimuspolitiikan väline, joka saattaisi soveltua terveydenhuollon ongelmien ohella myös sosiaalipoliittisten ongelmien selvittämiseen” (Partanen 2000, 84). SVV on toiminnallaan vastannut Heiskalan kysymykseen ja Partasen pohdintoihin. KOSI-hanketta voidaan pitää ensimmäisenä yhteiskuntatieteellisenä konsensuskonferenssina ainakin Suomessa. Sivistystyön vapaus ja vastuu projektin (2021) mukaan konsensuskonferenssi on vapaan sivistystyön parissa uusi ja testaamaton menetelmä. KOSI-hankkeen eräänä tavoitteena onkin testata uutta menetelmää ja muokata sitä vapaaseen sivistystyöhön sopivaksi (SVV – Sivistystyön vapaus ja vastuu 2021).

SVV:n KOSI-hankkeen Kokkolan Työelämäverkko välittää -työpajan alkutervehdyksessä Vapaa Sivistystyö ry:n puheenjohtaja Björn Wallen esittelee konsensuskonferenssin Konsensuskonferenssi on osallistava ja demokraattinen menetelmä, jossa jokainen saa oman äänensä kuuluviin ja jossa harjoitetaan jaettua asiantuntijuutta, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että kaikki eri tahoilta työpajan osallistujiksi kutsutut henkilöt ja tutkijat ovat omalla tavallaan asiantuntijoita työpajan teeman tiimoilta (Mediakeskus Lime, 2021). Siinä missä lääketieteelliset konsensuskokoukset ovat olleet luonteeltaan asiantuntijavetoisia, SVV:n konferenssit ovat painottaneet tavallisten kansalaisten tärkeää roolia paneelin jäsenenä aivan kuten konsensuskonferenssin tanskalaisessa mallissa. Ja aivan kuten menetelmän alkuperäisessä tanskalaisessa mallissa myös KOSI-hankkeessa on panostettu osallistujien tehokkaaseen tiedottamiseen ennen varsinaista

kokousta. Perehdyttäminen on tehty muun muassa palaverien ja jaettavien ennakkomateriaalien avulla (Heimo 2021B).

Tanskalaisen ja suomalaisen yhteiskuntatieteellisen konsensuskonferenssin erottavat aikataulutukseen liittyvät seikat. KOSI-hankkeessa konsensuskonferenssit ovat olleet yhden ja kahden päivän mittaisia tapahtumia, mikä poikkeaa konsensuskonferenssien perinteisestä useamman kuin kolmen päivän kokouksen kaavasta, jota muun muassa Suomen lääketieteelliset konsensuskokoukset ovat noudattaneet uskollisesti. Lyhyempiä kokouksia on perusteltu resurssien puutteella sekä sillä, että panelistien osallistumisen kynnyksistä pystyttäisiin pitämään mahdollisimman matalana (Heimo 2021B).

4. Aineisto ja aineiston analyysi

Tässä kappaleessa esittelen tutkimuksen metodologisia valintoja. Tutkimus pyrkii ymmärtämään ilmiötä ja tästä syystä tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Ymmärrys pyritään saavuttamaan tutkimalla kirjoitettuja ja puhuttuja puheenvuoroja ja sen vuoksi tutkimuksen metodologiaksi olen valinnut diskurssianalyysin.

4.1. Laadullinen tutkimus

Tutkimuksen aineisto koostuu pääasiallisesti aihetta käsittelevistä kirjallisista julkaisuista. Tämän lisäksi tutkimuksessa havainnoidaan ja arvioidaan jossakin määrin videomuotoon taltioitujaa työpajoja. Tutkimus tähtää ymmärtämään konsensuskonferenssia tapahtumana, mistä johtuen tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena.

Viime vuosina on yleistynyt niin kutsuttu yleinen laadullinen tutkimus. Jotta pystymme ymmärtämään, mitä yleinen laadullinen tutkimus tarkoittaa on meidän Kennedyn (2016) mukaan on syytä määritellä, mitä yleinen laadullinen tutkimus ei ole. Tutkimusta ei voi pitää yleisenä laadullisena tutkimuksena, jos sen menetelmät mukailevat yhtä viidestä vakiintuneesta laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmistä, jotka ovat etnografia, grounded theory, tapaustutkimus, narratiivinen tutkimus ja fenomenologia. Näitä vakiintuneita tutkimusmenetelmiä määrittävät niille ominaiset päämäärät (Kennedy 2016, 1370) Tutkimusmenetelmiä yhdistää laadulliselle tutkimukselle ominainen tahto ymmärtää ihmisten kokemuksia, merkityksiä kokemusten taustalle sekä ihmisten konstruoimaa maailmaa (Merriam & Tisdell 2009, 3). Merriamiin (2009) viitaten Kennedy (2016, 1370) esittää tulkinnan siitä, kuinka jokainen kvalitatiivinen tutkimus alkaa pohjimmiltaan yleisenä laadullisena tutkimuksena, johon myöhemmin lisätään täydentävä tutkimusmenetelmä, joka tuo eräänlaisen lisäulottuvuuden tutkimukseen (Kennedy 2016, 1370). Jos tutkimus ei valitse yhtäkään tutkimusmenetelmää tutkimustyön suunnannäyttäjäksi tai vaihtoehtoisesti yhdistää lukuisia tieteellisiä lähestymistapoja, voidaan tutkimusta pitää yleisenä laadullisena tutkimuksena (Caelli, Ray & Mill 2003, 2). Nottinghamin yliopiston Helm-tiimin katsaus aiheeseen lisää vielä kolmannen vaihtoehdon, jossa tutkija lähtökohtaisesti valitsee jonkun metodologian ohjaamaan tutkimuksen kulkua, mutta päätyy tutkimukselle eduksi olevista syistä rikkomaan valitun metodologian ohjenuoria tai laiminlyömään sen tarkoitusperiä siinä määrin, että

on parempi puhua yleisestä laadullisesta tutkimuksesta (The University of Nottingham's Helm team 2021, 10).

Kosteren ja Kosteren (2021) mukaan paras tapa kerätä aineistoa laadullisessa tutkimuksessa on haastatella tutkittavia tai nauhoittaa tutkittavien käymää keskustelua (Kostere & Kostere 2021, 41). Alkuperäinen suunnitelmani olikin kerätä dataa nauhoittamalla SVV:n KOSI-hankkeen työpajojen pienryhmissä käytyjä keskusteluja ja tutkia pääasiallisesti niitä. Suunnitelmat muuttuivat, kun sairastuin yllättäen kuumetautiin, joka kesti viimeisten kahden työpajan ylitse. Näistä työpajoista viimeinen järjestettiin kuitenkin hybridikokoontumisena eli kykenin osallistumaan tapahtumaan etäyhteydellä. Työpaja tallennettiin lähes kokonaan videoituna, mutta ymmärrettävistä syistä pienryhmäkeskusteluja ei taltioitu.

Caelli, Ray ja Mill (2003, 9) uskoivat vajaa parikymmentä vuotta sitten, että yleisestä laadullisesta tutkimuksesta nousee kasvava trendi erityisesti niiden tieteiden parissa, jotka tavoittelevat käytännön hyötyjä. He tosin painottivat sitä, että laadullista tutkimusta kokeilevilla vasta-alkajilla ei ole riittävästi perustaa tutkimuksen loppuun saattamiseksi, mikäli yleisen laadullisen tutkimuksen teoriasta ei käydä kriittistä keskustelua (Caelli, ym. 2003, 9). Kriittistä keskustelua aiheesta on onneksi käyty edellisellä ja alkaneella vuosikymmenellä, kuten tässä kappaleessa esitetyt lähteet osoittavat. Yleinen laadullinen tutkimus pääsee oikeuksiinsa, jos tutkimuksessa tarkasteltava ilmiö on vähemmän tunnettu ja tutkimuksen kautta halutaan luoda perusteellinen kuvaus kyseiselle ilmiölle (The University of Nottingham's Helm team 2021, 10).

4.2. Diskurssianalyttinen tutkimus

Diskurssitutkimus nojautuu funktionaaliseen kielikäsitteeseen, jonka mukaan kielelliset merkitykset ovat ikuisesti tilannesidonnaisia konstruktioita, jotka syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Pynnösen (2013) mukaan kieli on viestinnän väline, joka sekä kuvaa maailmaa että konstruoi sosiaalisia suhteita ja sosiaalisia identiteettejä. Kielen funktiot (viestintä, kuvailu ja konstruktio) ovat myös diskurssin funktioita. Samaan aikaan, kun kieli luo todellisuutta, todellisuus luo kieltä ja vaikuttaa kielenkäyttöön. Todellisuutta ei kuitenkaan luo itsessään teksti tai yksittäiset tekstit vaan diskurssi, joka sisältää useita toisiinsa nivoutuneita tekstikokonaisuuksia. Diskurssi rakentaa sosiaalista todellisuutta samalla ollen osa sosiaalista todellisuutta ja siten osa sosiokulttuurillisesti

tilannesidonnaisia käytäntöjä (Pynnönen 2013, 5-6). Suonisen (2016) mukaan kielenkäytön funktioilla tarkoitetaan kaikkia tarkoituksellisia ja tahattomia sekä tilannekohtaisia ja kauaskantoisia seurauksia, joita kielenkäytöllä voi olla. Funktion käsite on laaja. Suoninen näkee tämän sekä etuna että haittana. Laaja käsite ei rajoita diskurssin tutkijan tarkastelutasoa. Toisaalta käsite uhkaa jäädä epämääräiseksi ilman täsmennystä (Suoninen 2016).

Sanat ja ilmaukset sisältävät merkityksiä, joita voi varioida eri tilanteissa. Diskurssi on englannin kielen sanasta discourse juontuva lainasana, joka on itsessään kompleksinen, kontekstisidonnainen ja monitulkintainen käsite, joka sisältää useita eri merkityksiä. Diskurssianalyysiä harjoittavan tutkijan on päätettävä, mitä hän tutkimuksen tekohetkellä tarkoittaa sanalla diskurssi. Hänen on siis merkityksellistettävä diskurssin käsite ja myös perusteltava päätöksensä (Pynnönen 2013, 7). Juuri tämän aion seuraavaksi tehdä. Minun mielestäni diskurssi on aina kontekstisidonnaista ja vuorovaikutuksellista toimintaa, jossa tuotetaan tekstiä tai puhetta, joka sekin voidaan ilmaista sanalla teksti tietyissä tilanteissa.

Diskurssin käsite on Luukan (2000) mukaan muuttunut historian aikana muuttunut laajaksi ja epämääräiseksi samalla, kun diskurssitutkimus on vakinaistunut yhteiskunta- ja kielitieteiden parissa. Kielitieteilijöille diskurssi tarkoittaa puhetta ja kirjoitusta. Diskurssi on kielellinen kokonaisuus, joka on yhtä lausetta pidempi. Diskurssi on kielenkäyttöä ja diskurssianalyysi tarkoittaa analyysia, jonka tutkimuskohteena on kielenkäyttö. Diskurssianalyysin näkökulma on formalistinen silloin, kun kielenkäyttöä tutkitaan kontekstista riippumattomana kokonaisuutena ja tarkastelun kohteena ovat kielenkäytön muodot ja rakenteet. Yhteiskuntatieteilijöiden käsitys on teoreettisempi ja tarkastelun aiheena ovat diskurssien syntyminen ja tiedon siirtyminen ja muuttuminen diskursseissa. Funktionalistisesta lähtökohdasta nähtynä diskurssi on sosiaalista toimintaa, jota ei voi erottaa kontekstista. Se on aina tilannesidonnaista ja yhteisölle ominaista. Funktionalisti näkee kielen yhteisöllisenä ja tutkii kielen merkityksiä ja funktioita (Luukka 2000, 133–143).

Pynnösen (2013) mukaan diskurssianalyysi on tutkimuksellinen analyysimuoto, jonka teoreettisena ja metodologisena viitekehyksenä voidaan pitää sosiaalista konstruktionismia, jonka mukaan sosiaalinen todellisuus, joka sisältää muun muassa tieto- ja uskomusjärjestelmiä, sosiaalisia identiteettejä sekä sosiaalisia suhteita, konstruoituu eli rakentuu sosiaalisen vuorovaikutuksen eli diskurssin kautta. Diskurssianalyysin tehtävänä on tarkastella diskurssin ja todellisuuden suhdetta,

sekä selvittää, kuinka kielenkäyttö luo uusia merkityksiä. Sosiaalisen konstruktionismin näkövinkkelistä diskurssin irrottaminen konteksteista on ikuinen mahdottomuus. Kaikki todellisuus on tilannesidonnaista rakennelmaa. Ei ole olemassa jakajaa, joka erottaisi sosiaaliset todellisuuskäsitykset oikeisiin ja väärin. Diskurssit vain vaikuttavat siihen, mistä todellisuuskäsityksistä tulee vallitsevia ja mistä marginaalisia. (Pynnönen 2013, 10).

Luukka (2000) jakaa diskurssianalyysin suuntaukset neljään ryhmään, jotka ovat *tekstuaalinen* suuntaus, *kognitiivinen* suuntaus, *interaktionaalinen* suuntaus ja *konstruktionistinen* suuntaus. Tekstuaalinen suuntaus tutkii diskurssia kontekstista irrallisena lauseiden ja virkkeiden muodostamana kokonaisuutena ja tutkii diskurssien rakennetta. Kognitiivinen suuntaus pyrkii selvittämään, miten diskursseja (jotka suuntauksen mukaisesti nähdään mentaalisenä kielenä) tuotetaan, rakennetaan ja ymmärretään analysoimalla tekstin tuottamis- ja ymmärtämisprosesseja. Interaktionaalinen suuntaus tutkii todellisia vuorovaikutustilanteita, jossa tekstin vastaanottaja nähdään aktiivisena tiedon prosessoijana ja diskurssi ymmärretään ainutkertaisena, vaihtelevana ja monisäikeisenä aktiivisena toimintana. Konstruktivistinen suuntaus lähestyy diskurssia yhteisöllisestä näkökulmasta ja tutkii, kuinka kielenkäyttö toimii eri tilanteissa ja kulttuureissa (Luukka 2000, 144–153).

Oma suuntaukseni lähestyy konstruktivistista suuntausta. Mielestäni tekstiä ei voi koskaan täysin erottaa kirjoittajan tai lukijankaan kontekstista. Teksti on aina tilanne- ja kulttuurisidonnainen. Näen tekstin sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta. Olen funktionalisti. Keskityn analyysissäni yksittäisiin sanavalintoihin ja jossakin määrin myös lauserakenteisiin, mutta sisällytän analyysiini aina kirjoittajan kontekstin.

Pietikäisen ja Mäntysen (2019) mukaan diskurssianalyysi on laadullista tutkimusta ja laadulliselle tutkimukselle on ominaista se, että jotkin asiat, esimerkiksi tutkimuskysymykset tai tutkimusongelma, muuttuvat tutkimusprosessin aikana. Kerätyn aineiston laadullinen tarkastelu voi tuoda esille sellaisia ulottuvuuksia, joita tutkija ei osaa ennakoida. Tästä voi seurata kysymysten uudelleen asettelua ja tutkimus voi kääntyä kulkemaan toiseen suuntaan kuin aikaisemmin. Laadullinen tutkimus on tyypiltään hermeneuttista, mikä tarkoittaa: Tiedonmuodostusprosessi kulkee niin kutsutulla hermeneuttisella kehällä. Tällä kehällä ei ole selkeää alkua eikä loppua. Tutkija pääsee lähemmäksi tietoa prosessin eri vaiheiden kautta eli kehän eri kaarteissa. Diskurssianalyysin tekijän on siis pidettävä mielensä avoimena. Hän ei voi pitäytyä orjallisesti

itselleen tutkimusprosessin alussa asettamassaan suunnitelmassa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 215-217).

Diskurssianalyttinen tutkimus tarkastelee usein instituutioita ja vallankäyttöä. Tämä johtuu kielenkäytön ja sosiaalisesti rakentuneen maailman yhteensulautumisesta (Pietikäinen & Mäntyniemi 2019, 220). Omassa tutkimuksessani pyrin ottamaan kirjoittajan aseman huomioon analysoidessani tekstejä.

4.3. Aineiston kerääminen ja analysointi

Aineisto kerättiin journalihaun ja elektronisten tietokantojen haun kautta. Aineisto on hankittu Google Scholar -hakupalvelusta, Doria -julkaisuarkistosta, Jultika-aineistoista, Elektra-kokoelmasta sekä journal.fi -tietokannasta. Etsin tutkimukseen aineistoa käyttämällä seuraavia hakusanoja: “konsensuskokous”, “konsensuskonferenssi”, “deliberatiivinen demokratia” ja “konsensuslausuma”. Koska tutkimuksen tarkoitus on selvittää, millaista keskustelua konsensuskonferensseista on käyty Suomessa, olen rajannut aineiston ulkopuolelle muut kuin suomenkieliset julkaisut. Tämän lisäksi keräsin aineistoon tekstejä SVV:n kotisivuilta.

Aineisto, joka koostuu kokonaisuudessaan 34:sta kirjoitetusta julkaisusta ja yhdestä videosta, voidaan jakaa kolmeen kontekstiin: Lääketieteelliseen-, yhteiskuntatieteelliseen- ja yleiseen kontekstiin. Kaikkia aineiston julkaisuja voidaan pitää kantaaottavina teksteinä.

Huomattavasti suurin osa aineistosta koostuu Suomen Akatemian ja Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin julkaisemista lääketieteellisistä konsensuslausumista, joista osa on julkaistu painettuina teoksina ja osa verkossa. Tämä aineiston osa muodostaa diskurssien lääketieteellisen kontekstin. Aineiston lääketieteellisen kontekstin osuus koostuu 24:stä kirjallisesta julkaisusta.

Koska konsensuskonferenssia on vasta yhden kerran kokeiltu yhteiskuntatieteellisellä kentällä, Sivistystyön Vapaus ja Vastuu -projektin KOSI-hankkeessa, on yhteiskuntatieteellisestä kontekstista kirjoitettujen tekstien osuus analyysissä suppeampi. Aineistosta siihen kuuluu neljä kirjallista julkaisua ja yksi video, johon viittasin aikaisemmassa KOSI-hanketta käsittelevässä kappaleessa. Kyseinen video on analysoitu siten, että olen katsonut sen läpi huolellisesti kahteen kertaan, jonka

jälkeen olen irrotanut siitä ne pari kohtaa, joissa käsitellään konsensuskonferenssin menetelmää eikä konferenssin teemoja. Tämän jälkeen olen litteroin kyseiset kohdat analyysia varten.

Osa aineiston teksteistä on yleisesti keskustelemaan demokratian päämääriä arvioivia artikkeleita. Ne tarkastelevat konsensuskonferenssia yleisellä tasolla ja pohtivat juurikin millä tavalla menetelmää on sovellettu eri konteksteissa ja kuinka menetelmää voisi kehittää tulevaisuudessa erilaisiin konteksteihin sopiviksi. Nämä kirjoitukset, joihin kuuluu kuusi kirjallista julkaisua, muodostavat aineiston yleisen kontekstin. Lääketieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen kontekstin tekstien kirjoittajat ovat itse toimineet konsensuskonferenssien tilaajina ja järjestäjinä, mutta yleisen kontekstin tekstit tarkastelevat konsensuskonferenssia ulkopuolisesta näkökulmasta.

Rajasin aineistosta luonnollisesti ne konsensuslausumat, jotka eivät käsitelleet konsensuskonferenssin toimintamenetelmää edes lyhyesti vaan keskittyivät kokonaan konferenssin antamiin lausuntoihin ja toimenpidesuosituksiin, taustamateriaaleihin, asiantuntijapuheenvuoroihin ja konferenssin kokoonpanoon ja aikataulutukseen. Muuten aineistoa ei tarvinnut rajata laisinkaan. Konsensuskonferenssista on kirjoitettu suomenkielisiä artikkeleita ja tutkimuksia tekemäni journalihaun perusteella melko vähän. Mainittakoon, että osallistuvasta demokratiasta ja keskustelemaan demokratian muista työpajamenetelmistä on kirjoitettu runsaasti suomenkielisiä tekstejä. Rajasin aineiston ulkopuolelle ne tekstit, jotka eivät käsitelleet konsensuskonferenssia millään tavalla. Rajasin tutkimusaineiston ulkopuolelle myös aiheita käsittelevät Pro-Gradu tutkielmat ja kaikki muut kuin suomen kielellä kirjoitetut tekstit. Muilta osin otin tutkimukseni aineistoon mukaan kaikki löytämäni tekstit.

Aloitin tekstien analysoinnin lukemalla tekstit huolella ensin pariin kertaan. Poimin teksteistä tämän jälkeen niitä tekstikatkelmia, jotka käsitelivät konsensuskonferenssin metodia, tavoitteita, saavutuksia ja hyötyjä. Jätin tekstikatkelmista pois ne osiot, jotka liittyivät konsensuskonferenssien aiheisiin. Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella konsensuskonferenssia muotona. Menetelmän ominaisuuksia ei määritellä kokousten sisällön kautta. Vertasin kirjoituksista nappaamiani tekstikatkelmia toisiinsa ja etsin niistä toistuvia aiheita, sanoja ja argumentteja. Etsintöjeni perusteella muodostin tekstikatkelmista liittyviä diskursseja. Tämän jälkeen analysoin omin sanoin tekstikatkelmissa käytettyjä retorisia keinoja ja sanavalintoja. Tarkastelin, miten diskurssit ilmenivät eri konteksteissa ja kirjoitin havaintoni ylös.

5. Diskurssit

Toteuttamani diskurssianalyysin perusteella havaitsin aineistosta neljä erilaista diskurssia. Havaitsemani diskurssit käsittelevät konsensuskonferenssien konsensuskäsitystä, demokraattisuutta, käytännön hyötyä ja konferenssien järjestämiseen vaadittua työtaakkaa. Jokaisessa kappaleessa diskursseja havainnollistetaan tekstikatkelmien avulla. Tekstikatkelmat ovat suoria sitaatteja aineiston teksteistä. Poistettuja kohtia sitaateista merkkään (--) merkillä. Sitaatit on erotettu tekstissä siten, että ne on kirjoitettu kursivoidulla fontilla *tähän tapaan*. Sen lisäksi tekstikatkelmat on sisennetty varsinaisesta leipätekstistä lukukokemuksen helpottamiseksi.

5.1. Konsensusediskurssi

Konsensusediskurssissa tarkastellaan sitä, kuinka konsensuskonferenssien tavoitteita, menetelmiä ja merkitystä argumentoidaan konsensuksen näkökulmasta. Konsensusediskurssi pyörii myös konsensus käsitteen määrittelyn parissa ja selvittää konsensuslausumaa, joka nähdään lähestulkoon aineiston jokaisessa tekstissä konsensuskonferenssin esisijaisena päämääränä. Kontekstista riippuen konsensuksesta puhutaan erilaisin retorisin keinoin. Muutamissa katkelmissa konsensus nähdään selkeänä asiantilana eli täytenä yksimielisyytenä joka joko on tai ei ole. Joissain katkelmissa korostetaan konsensukseen pyrkimistä käyttämällä ilmaisuja “rakentaa konsensusta” tai “pyrkii kohti konsensusta”.

KOSI-hankkeen järjestäjät kuvailevat konsensuskonferenssin pyrkimyksiä konsensukseen seuraavissa tekstikatkelmissa.

”Työpajan aikana kuullaan monitieteellisiä puheenvuoroja valituista aiheista, pienryhmissä käydään keskustelua osallistujien ja puheenvuoroja pitäneiden henkilöiden välillä, ja työpajan lopussa rakennetaan konsensusta käsiteltävistä kysymyksistä” (SVV – Sivistyksen vapaus ja vastuu 2021).

“Työpajaan osallistui n. 20 henkilöä ja siellä kuultiin kaksi tutkimuspuheenvuoroa, vapaan sivistystyön puheenvuoro sekä nk. kokemusasiantuntijoiden puheenvuorot etukäteen nauhoitettuna. Konsensus rakennettiin pienryhmädialogien kautta ja lopuksi vielä tilaisuuden emäntää Medborgarinstitutetin Siv Ekströmiä ja fasilitaattoria Björn Wallénia haastateltiin paikallislehteen” (Heimo 2021B).

“Konsensuskonferenssimenetelmän keskeisenä ajatuksena on koota yhteen näkökulmia mahdollisimman laajasti. Kansalaisen metsäkoulussa kuultiinkin ajatuksia metsänhoidon, edunvalvonnan, omistajuuden, jokamiehen oikeuksien, luonnonsuojelun, luontoretkeilyn, kulttuurin ja muidenkin näkökulmien kautta. Konsensuskonferenssi etenee asiantuntijapuheenvuorojen, pienryhmäkeskustelujen ja ryhmäkeskustelujen yhteenvetojen kautta. Dialogisen yhteistyöskentelyn tavoitteena on tuottaa yhteistä ymmärrystä, jonka pohjalta voidaan mahdollisesti tuottaa myös yhdessä laadittuja suosituksia yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon tueksi” (Opintokeskus Sivis 2021).

Työpajoissa *rakennetaan konsensusta*, kootaan näkökulmia *mahdollisimman* laajasti ja pyritään systemaattisesti kulkemaan kohti konsensusta, mutta ei varsinaisesti anneta takeita siitä, että työpajassa saavutettaisiin täydellinen sadan prosentin konsensus osallistujien välillä jos täydellisellä konsensuksella tarkoitetaan täyttä yksimielisyyttä. Yhteiskuntatieteellisessä kontekstissa konsensus nähtävästi tulkitaan asenteena. Se on systemaattista yritystä kohti joukon yksimielistä näkemystä.

Lääketieteellisessä kontekstissa konsensus voidaan nähdä selkeämpänä tavoitteena. Idea yksimielisyydestä on tulkittavissa vahvana tekstikatkelmien sanavalinnoissa. Esimerkiksi eräissä tekstikatkelmissa puhutaan “konsensushengestä”, joka erikseen määritellään yksimielisyydeksi.

“Konsensushengen mukaisesti paneeli oli yksimielinen esitetyistä asioista” (Duodecim 2005, s. 3).

“Konsensushengessä paneeli on yksimielinen lausunnon sisällöstä” Suomalainen Lääkärisseura Duodecim & Suomen Akatemia 2008A, s. 3).

Lääketieteellisessä kontekstissa toistuvat maininnat yksimielisyydestä ja konsensuksesta. Tässä yhteydessä konsensus tulkitaan yksimielisyyden ideaksi.

“Konsensuslausuman laatii paneeli, joka arvioi kriittisesti käytössään olevan aineiston, asiantuntijoiden toimittamat kirjallisuuskatsaukset, asiantuntijaluennot ja yleisön kommentit. Lausuman sisältö on paneelin yksimielinen käsitys” (Duodecim 2014, s. 115).

“Konsensuskokouksen tavoitteena on tuottaa konsensus asiantuntijoiden, eri tieteen- ja tutkimusalueiden tutkijoiden, terveydenhuollon päätöksentekijöiden, hoitoyhteisön sekä terveydenhuollon asiakkaiden, potilaiden, kesken hoitotoimenpiteiden turvallisuudesta, vaikuttavuudesta, kustannuksista sekä muista vaikutuksista, hyödyistä ja haitoista potilaalle tai yhteiskunnalle. (--) Paneelin tehtävä on tuottaa konsensuslausuma, joka on vastaus kokoukselle ennalta esitettyihin kysymyksiin. (--) Konsensuslausuma on sitoutumattoman paneelin yksimielisesti, “konsensuksessa”, tuottama synteesi, joka perustuu monipuoliseen, tieteelliseen ja kokemusperäiseen ongelmien käsittelyyn kokouksen aikana” (Suomen Akatemia, ym. 1991, esipuhe).

Lääketieteellisessä kontekstissa korostetaan varsinaisen julkaisun eli konsensuslausuman arvoa. Konsensuksessa laaditun konsensuslausuman tuottaminen nähdään konsensuskonferenssien pääasiallisena tavoitteena. Edellisen ja seuraavan tekstikatkelman yhtäläisyyksistä voi huomata, että Suomen lääketieteellisten konsensusraporttien esipuheissa on käytetty samaa kaavaa pohjana. Jokainen kirjoittaja on kuitenkin muokannut pohjatekstiä ja painottanut omassa julkaisussaan omasta mielestään tärkeitä ulottuvuuksia.

“Konsensuskokouksen tavoitteena on tuottaa konsensus asiantuntijoiden, eri tieteen- ja tutkimusalueiden tutkijoiden, terveydenhuollon päätöksentekijöiden, hoitoyhteisön sekä terveydenhuollon asiakkaiden, potilaiden, kesken hoitotoimenpiteiden turvallisuudesta, vaikuttavuudesta, kustannuksista sekä muista vaikutuksista, hyödyistä ja haitoista potilaalle ja yhteiskunnalle” (Suomen Akatemia & Lääkintähallitus 1990, esipuhe).

Lääketieteellisessä kontekstissa yleisin ilmaisu, jolla kuvataan konsensuslausuman luonnetta on “synteesi”. Sana esiintyy lähes jokaisessa lääketieteelliseen kontekstiin luettavan konsensusraportin esipuheessa tai johdantokappaleessa.

“Eri alojen asiantuntijoista koottu paneeli kirjoittaa konsensuslausuman kokoukselle ennalta esitettyjen kysymysten, asiantuntijoiden alustusten ja niiden pohjalta käytyjen keskustelujen sekä muun käytössään olleen materiaalin synteessä” (Partanen 2000).

“...paneeli laatii konsensuslausuman, joka on synteessä asiantuntijoiden ja yleisön paneelille välittämästä tiedosta” (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2004B, s. 3).

“...synteessä siitä tiedosta, jonka asiantuntijat ja yleisö välittävät paneelille” (Suomen Akatemia, Suomalainen lääkäri-seura Duodecim 1996, esipuhe ; Suomalainen Lääkäri-seura Duodecim & Suomen Akatemia 1997, esipuhe ; Suomalainen Lääkäri-seura Duodecim & Suomen Akatemia 1998A, esipuhe ; Lääkäri-seura Duodecim & Suomen Akatemia 1999, esipuhe ; Suomalainen Lääkäri-seura Duodecim & Suomen Akatemia 2000, esipuhe ; Duodecim & Suomen Akatemia 2010, esipuhe).

Yleistä kontekstia edustavat Niva ja Mäkelä näyttäisivät seuraavassa tekstikatkelmassa korostavan tiukkaa tulkintaa, jossa konsensuskonferenssi tähtää täyteen yksimielisyyteen.

”Konferenssissa maallikoista koostuva paneeli kuulee erilaisia näkemyksiä edustavia asiantuntijoita, pohtii omia kantojaan aiheeseen ja tuottaa lopuksi konsensusdokumentin, johon tiivistetään paneelin yhteinen näkemys teknologian hyväksyttävyydestä ja suosituksista toimenpiteiksi” (Niva & Mäkelä 2004, s. 29).

Toisaalta saman artikkelin seuraavilla sivuilla konsensus määritellään pyrkimykseksi tavoitella mahdollisimman laajaa yksimielisyyttä.

”Tavoitteeksi asetettu konsensus merkitsee, että loppuraportissa esitettävien asioiden täytyy olla suhteellisen laajasti jaettuina osallistujien keskuudessa” (Niva & Mäkelä 2004, s. 31).

Yleisessä kontekstissa painotetaan yksimielisyyttä konsensuskonferenssien määrittävänä tekijänä silloin, kun niitä verrataan muihin keskustelemaan tai osallistuvan demokratian menetelmiin. Menetelmän kuvailu mukaillee sitä tapaa, jolla konsensuskonferenssi on esitelty sen alkuperäisessä tanskalaisessa muodossa.

“Kolmantena päätöstapana on yksimielisyys, kuten esimerkiksi konsensuskonferenssin julkilausumaa muodostettaessa. Tässä tapauksessa osallistujien ei ole mahdollista jättää eriäviä mielipiteitä, vaan kirjallisesta loppuraportista on hiottava kaikkien hyväksymä versio. Sama sosiaalinen paine voi vaikuttaa osallistujien mielipiteisiin. (--) Konsensuspäätökseen voi kuitenkin olla hankala päästä aiheissa, jotka ovat puhtaasti eettisiä tai moraalisia” (Karjalainen 2012, s. 46).

“Lääkäreillä on tapana pitää konsensuskokouksia, joissa selvitetään jostain taudista ne piirteet ja hoitokeinot, joiden suhteen kaikki tai melkein kaikki alan varteenotettavat tutkijat ovat yksimielisiä. Yhteiskuntatieteissä tällaisen menettelyn mahdollisuuksiin ei juuri ole uskottu. On ajateltu yhteiskunnallisten ristiriitojen kertautuvan tutkijayhteisön sisäisinä ristiriitoina, jotka ovat niin perustavia, ettei edes lähtökohdista voida päästä yksimielisyyteen.” (--) “Jos mietin esimerkiksi suomalaisten sosiologian professorien yhteistä kokousta, epäilen, että muissa yhteiskuntatieteissä konsensuksen saavuttaminen saattaa olla huomattavasti taloustiedettä hankalampaa. Ehkä joskus kannattaisi silti yrittää” (Heiskala 1997).

”Nimensä mukaisesti konsensuskonferenssit pyrkivät laatimaan yksimielisen kannanoton pohdinnan kohteena olevasta kysymyksestä” (Niinikoski & Setälä 2012, 262).

Konsensus nähdään yksimielisyytenä ja konsensukseen pyrkiminen konsensuskonferenssien tavoitteena. Seuraavassa katkelmassa argumentoidaan sekä tämän puolesta että vastaan.

“Konsensuskonferensseissa yksimielisyyden saavuttamisen vaatimus voi parantaa deliberaation laatua, koska se kannustaa osallistujia kuuntelemaan ja vakuuttamaan muita argumenteillaan. Voidaan myös kysyä, miten motivoituneita ihmiset ovat deliberatiiviseen keskusteluun, jos minkäänlaista yhteistä politiikkasuositusta ei edellytetä. Konsensuskonferensseissa annettujen yhteisten politiikkasuositusten taustalla voi kuitenkin olla muita tekijöitä kuin aito yksimielisyys. Paine saada loppulausuma valmiiksi tietyssä määräajassa voi estää pakottamattoman deliberatiivisen keskustelun ja saada osallistujat hyväksymään jonkin jokseenkin tyydyttävän kompromissiesityksen” (Herne & Setälä 2005, s. 183).

Myöhemmin samassa artikkelissa verrataan konsensuspyrkimystä Habermasin ajatteluun ja erotetaan muut keskusteleavan demokratian menetelmät konsensuskonferenssista juuri konsensuspyrkimyksen perusteella.

“Konsensuskonferenssit muistuttavat Habermasin ihannedeliberaatiota, koska osallistujien on määrä saada aikaan yksimielinen politiikkasuositus perusteluineen. Deliberatiiviset mielipidemittaukset ja kansalaisjuryt heijastelevat selvästi Scanlonin ja Rawlsin käsityksiä, koska niissä ei odoteta syntyvän yksimielisyyttä. Näyttää ilmeiseltä, että mahdollisuudet saavuttaa konsensus tai sopimus riippuu menettelytapojen lisäksi myös asiakysymyksen tyypistä. Kuten aiemmin on todettu, arvoihin ja tulonjakoon liittyvissä ristiriidoissa yksimielisyyttä on vaikeata saavuttaa, kun taas teknisemmissä ongelmissa yksimielisyys voidaan saavuttaa informaatiota lisäämällä” (Herne & Setälä 2005, s. 185).

5.2. Demokraattisuusdiskurssi

Demokraattisuusdiskurssissa painotetaan konsensuskonferenssin tehtävää demokratian legitimitetin vahvistajana ja kansalaisten osallisuuden kehittäjänä päätöksenteossa. Diskurssissa usein korostetaan konsensuskonferenssin määrittävää tapaa yhdistää asiantuntijoiden ja kansalaisten näkemykset konsensustyöskentelyssä. Demokraattisuus tarkoittaa diskurssissa demokraattisia arvoja, kuten inklusiivisuutta ja poliittista tasa-arvoa.

Demokraattisuusdiskurssi ilmenee aineistossa heikosti, jos sitä vertaa muihin muodostamiini diskursseihin, mikä näkyy tämän kappaleen lyhyessä pituudessa. Aihetta käsitteleviä tekstikatkelmia ei löytynyt aineistosta kuin muutamia. Tutkimuksen analysointivaiheessa pohdinkin, pitäisikö kyseinen diskurssi jättää kokonaan pois. Päädyin kuitenkin sisällyttämään diskurssin osaksi tutkielmaani siitä syystä, että mielestäni konsensuskonferenssin demokraattisuutta käsittelevien tekstikatkelmien puuttuminen voi kertoa jotain olennaista konsensuskonferensseja käsittelevästä keskustelusta Suomessa. Avaan tätä ajatustani paremmin tutkielman viimeisessä kappaleessa eli pohdintaosiossa.

Demokraattisuusdiskurssi herättää myös kysymyksiä siitä, miksi joissakin konteksteissa demokraattisuuden esilletuonti koetaan enemmän tai vähemmän tärkeäksi kuin joissakin muissa. Esimerkiksi lääketieteellisessä kontekstissa demokraattisuus -diskurssi esiintyy mielestäni varsin laimeana. Sen perusajatukset kuitenkin löytyvät tekstikatkelmista, joissa käytetään sanoja “avoin” ja “julkinen”.

“Konsensuskokous eroaa tavanomaisesta tieteellisestä kokouksesta siinä, että se on avoin keskustelufoorumin, jonka osapuolia ovat paitsi tieteelliset asiantuntijat, myös eri alojen asiantuntijoista ja maallikoista koostuva paneeli ja kokousyleisö. Nyt toteutetussa kokouksessa keskustelu oli vilkasta ja ongelmia valotettiin laajasti eri näkökulmista” (Suomen Akatemia & Lääkintähallitus 1990, esipuhe).

”Konsensuskokous on julkinen tieteellinen kokous, jonka tehtävä on tuottaa konsensuslausuma. Tämän tulee antaa vastaukset kokoukselle ennalta asetettuihin kysymyksiin” (Lindgren 1992).

Sanavalinnoilla kuvaillaan konsensuskonferenssien läpinäkyvää ja demokraattista luonnetta ja perustellaan menetelmän merkityksellisyttä osallistuvan demokratian ja keskustelevan demokratian peruseriaatteiden kautta. Erilliset maininnat avoimuudesta ja julkisuudesta myös painottavat konsensuskonferenssien konkreettista tehtävää. Jos konsensuskonferenssien pääasiallinen tehtävä on vaikuttaa päätöksentekijöiden työhön ja poliittisiin linjauksiin, kokouksien ja niissä muodostettujen lausumien arvo nousee esille ainoastaan näkyvyyden kautta. Tällä logiikalla tekstikatkelmat olisi voinut sisällyttää myös osaksi Käytännön hyöty -diskurssia, joka esitellään tämän tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa.

Yhteiskuntatieteellisessä kontekstissa konsensuskonferenssien demokraattisuutta kehittävä tehtävä pääsee enemmän esille. Tämän pystyy näkemään seuraavissa tekstikatkelmissa, joissa nostetaan esille keskustelevan demokratian tehtävä osallisuuden ja demokraattisuuden vahvistajana.

“Sivistystyön Vapaus ja Vastuu -ohjelman KOSI-hankkeen lisäksi esimerkiksi Erätauko-säätiö ja Dialogi Akatemia käyttävät dialogisia keskusteluita osallisuuden ja demokratian vahvistamisen keinoina” (Heimo 2021A).

“Mä sanosin silleen, että tää on erittäin tärkeä tapahtuma, koska tää konsensuskonferenssi, joka on tän ideana. Se on tällanen osallistava demokraattinen menetelmä, jossa niinku kaikilla on oma, saa oman äänensä kuuluviin. Ja tässä niinku kans harjotetaan jaettua asiantuntijuutta ja että on tutkijoita, joilla on tietty asiantuntemus. Sit on näitä erilaisia eri tahojen asiantuntijoita, mutta myös kaikki, jotka ovat täällä, te, jotka istutte tässä salissa ja myöskin te, jotka olette siellä etänä olette yhtä kaikki asiantuntijoita” (Mediakeskus Lime 2021, Wallen, B. avauspuhe kohdassa 8:14–8:59).

Yleisen kontekstin aineistosta löytyi näkemyksiä konsensuskonferenssien demokraattisuuden puolesta, mutta myös kritiikkiä.

“Suomessakin olisi mielestämme aika ryhtyä aktiivisesti edistämään kansalaiskeskustelua ja parantamaan ihmisten vaikutusmahdollisuuksia heitä läheisesti koskevissa teknologisissa kysymyksissä” (Niva & Mäkelä 2004, s. 33).

“Koska kansalaisjuryissä ja konsensuskonferensseissa osallistujien määrä on melko pieni, kaikkien väestöryhmittymien ja asenteiden tasapuolinen edustavuus ei ole saavutettavissa. Erityisesti pienet marginaaliryhmät tuskin tulevat edustetuiksi. (--) Konsensuskonferenssien agendanmäärittely on kaikkein tasa-arvoisinta, koska maallikkojäsenet formuloivat pääkysymykset valmistelevien viikonloppujen aikana ja heillä on myös mahdollisuuksia vaikuttaa asiantuntijapaneelin koostumukseen.” (Herne & Setälä 2005, s. 183).

“Vaikuttavuuden ohella myös menettelytapojen reiluus on ehtona sille, että deliberatiiviset kokeilut lisäävät päätöksenteon legitimitettä. Järjestäjien omista intresseistä johtuvat vinoutumat estetään tehokkaimmin konsensuskonferenssimallissa, jossa osallistujat voivat vaikuttaa esityslistaan ja asiantuntijoiden valintaan. Deliberaatiomenettelyn läpinäkyvyys on myös legitimitetin edellytys, koska näin voidaan varmentaa menettelyjen reiluus ja laatu” (Herne & Setälä, s. 185).

5.3. Sitkeä työ -diskurssi

Sitkeä työ -diskurssi sisältää kirjoitettuja kiitoksia, jotka on konsensuslausumissa kohdennettu konsensuskonferenssien järjestäjille ja osallistujille. Diskurssista voidaan havaita, että konsensuskonferenssiin uhrattua työpanosta pidetään raskaana ja arvokkaana. Diskurssi käsittelee sivumennen myös tulkintoja siitä, minkä pituisina tapahtumina konsensuskonferenssit tulisi järjestää ja kuinka paljon aikaa, rahaa ja muita resursseja konsensuskonferenssien järjestämiseen tulisi investoida.

“Ratkaisevaa kokouksen onnistumiselle oli se, että asiantuntijaryhmän jäsenet laativat vaivojaan säästämättä huolelliset alustukset konsensustyöskentelyn pohjaksi. Erityinen kiitos kuuluu paneelin jäsenille, jotka sitkeästi ja uupumatta työskentelivät yli yön toisen kokouspäivän jälkeen konsensuslausuman laatimiseksi” (Suomen Akatemia & Lääkintöhallitus 1990, esipuhe).

“Olenaisinta kokouksen onnistumiselle oli asiantuntijoiden perusteelliset alustukset, joiden pohjalle koko konsensustyöskentely perustui. Erityinen kiitos kuuluu paneelin jäsenille, jotka ahkerasti ja uupumatta työskentelivät lähes kolmen vuorokauden ajan konsensuslausuman tuottamiseksi” (Suomen Akatemia, ym. 1991, esipuhe).

“Kokouksen onnistuminen pohjautui asiantuntijoiden perusteellisille ajatuksille. Erityinen kiitos kuuluu paneelin jäsenille, jotka paneutuivat asiaan lähes kolmen vuorokauden ajan. Konsensuslausuman tuottamiseen osallistui tärkeällä panoksella myös yleisö, jonka mielipiteet paneeli on ottanut huomioon asiantuntijalausuntojen lisäksi” (Suomen Akatemia, ym. 1992, esipuhe).

Jälleen kerran tekstikatkelmat ovat niin samankaltaiset, että on varsin ilmeistä, että ne on kirjoitettu samaa pohjatekstiä muokkaamalla. Tekstien kirjoittajat ovat kuitenkin joka katkelmassa eri ihmisiä. Katkelmat on poimittu lääketieteellisten konsensusraporttien esipuheista, jotka perinteisesti kirjoittaa järjestelytoimikunnan puheenjohtaja. 1991 konsensuslausumassa kirjoittaja on Kari Launiala, 1990 Juha Niinikoski ja vuoden 1992 lausumassa kirjoittajia on kaksi: Aulikki Nissinen ja Pertti Mustajoki. Näissä katkelmissa on havaittavissa selkeää ylistystä osallistujia ja järjestäjiä kohtaan. Jokaisessa katkelmassa käytetään ilmaisua “Erityinen kiitos”, kun puhutellaan paneelin

jäseniä, eli konsensuslausuman varsinaisia tuottajia. Panelistien työtä kuvaillaan katkelmissa adjektiiveilla “sitkeästi”, “ahkerasti” ja “uupumatta”. Sanavalintojen kautta konsensuskonferenssien panelistit näyttäytyvät sankarimaisessa valossa ja heidän työpanoksensa voidaan kokea arvokkaana investointina yhteisen hyvän puolesta. Vuoden 1992 lausuman tekstistä poimittu katkelma eroaa muista tekstikatkelmista siinä, kuinka tekstissä nostetaan lisäksi tärkeään rooliin myös yleisö ja kokoukseen osallistuneet asiantuntijat, joiden panosta kuvaillaan koko kokouksen onnistumiselle elintärkeäksi.

“Kolmannen päivän aamuna konsensuslausuma, jonka paneeli on kokouspäivien ja kahden yön aikana yhteisesti kirjoittanut, esitetään yleisön hyväksyttäväksi” (Suomen Akatemia, ym. 1990, johdanto). Johdannon kirjoittanut konsensuskokouksen järjestelytoimikunnan sihteeri Anna-Liisa Kauppila.

Tekstikatkelmassa mainitaan erikseen yöllinen työskentely. Pitkäaikaisen ja intensiivisen urakoinnin painottaminen korostaa valmiin konsensuslausuman arvoa toimenpideohjeita sisältävänä asiapaperina. Lääketieteellisessä kontekstissa Sitkeä työ -diskurssin yhteydessä tulee ilmi suomalaisten lääketieteellisten konsensuskonferenssien perinteinen tapa järjestää varsinaiset konferenssit kolme päivää kestävinä tapahtumina. Seuraavissa kappaleissa

“ ‘Jos taivas olisi rajana, niin voisimme viettää keskustellen jopa yhden vuoden.’ Konsensuskonferenssimetodi on alun perin suunniteltu kestämään jopa 3–4 päivää, sen aikana voidaan kuulla useita eri tutkimusalojen asiantuntijoita (esim. nanoteknologiasta ovat saattaneet olla keskustelemassa niin teologi, fyysikko kuin yhteiskuntatieteilijäkin), ryhmätöitä on ollut useita ja osallistujille on jopa mahdollistettu tarvittaessa heidän lastensa hoito. Meillä konsepti on suunniteltu erilaiseksi. KOSI-konferenssien järjestämistä sitovat välillä tiukoiltakin tuntuvat aika- ja talousresurssit. Yhtenä syynä lyhyisiin, keskimäärin yhden iltapäivän mittaisiin toteutuksiin, on toki myös se, että toivomme lyhyemmän ajan toimivan mahdollistavana tekijänä: kun työpajaan ei kulu montaa päivää, on kynnys osallistumiseen ehkä matalampi. Työpajojen aiheet ovat kuitenkin laajoja ja mitä enemmän niistä lukee, kuulee ja keskustele, niin sitä enemmän kysymyksiä ja ideoita alkaa yhdessä syntyä” (Heimo 2021B).

“Konsensuskonferenssin järjestäminen on kuitenkin työläs, kallis ja aikaa vievä prosessi, jonka suunnitteluun ja toteutukseen on paneuduttava huolella” (Niva & Mäkelä 2004, s. 33).

5.4. Käytännön hyöty -diskurssi

Aineistosta löytyvä “käytännön hyöty” -diskurssi käsittelee sitä, kuinka konsensuskonferenssien järjestämisen merkityksellisyyttä perustellaan konferenssien positiivisella vaikutuksella käytännön työhön ja tutkimukseen. Kuten aikaisemmissa luvuissa on tullut ilmi konsensuskonferenssit ovat Tanskassa vakiintuneet jo osaksi poliittista päätöksentekoa ja niiden suora käytännön hyöty on sen vuoksi Tanskassa merkittävä.

Suomalaisessa kontekstissa konsensuskonferenssien asema ei ole yhtä vakiintunut, mikä on luonnollista, kun ottaa huomioon sen, että konsensuskonferensseja ei ole vielä järjestetty kovinkaan paljon. Toisaalta Suomessa lääketieteelliset konsensuskokoukset ovat vakiintuneet jo perinteeksi ja osaksi lääketieteellisen kontekstin päätöksentekoa. Käytännön hyöty -diskurssi voidaankin tulkita vahvana lääketieteellisessä kontekstissa, jossa konferenssien laatimat konsensuslausumat sisältävät selkeitä toimenpidesuosituksia ja käytännön ohjeita päätöksentekijöille, hoitoalan ammattilaisille ja myös potilaille.

“Raportti on toivottavasti hyödyllinen kaikille niille, jotka haluavat syvällisesti paneutua tämänhetkisiin käsityksiin veren kolesterolin ja sepelvaltimotaudin välisistä yhteyksistä” (Suomen Akatemia & Lääkintöhallitus 1990, esipuhe).

“konsensuskokousten tavoitteena on arvioida tieteellisistä lähtökohdista terveydenhuollon teknologioita ja niiden vaikutuksia” (Suomen Akatemia, Lääkintöhallitus & Sairaaliitto 1991).

“Raportti sisältää tämänhetkiset käsitykset osteoporoosin etiologiasta, epidemiologiasta, mekanismeista, ehkäisystä ja hoidon keinoista. Raportin toivotaan olevan hyödyllinen sekä tutkijoille että käytännön työn tekijöille” (Suomen Akatemia, Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 1992, esipuhe).

Konsensuskokous esitti 38 toimenpidesuosituksen nuorten terveyden ja savuttomuuden edistämiseksi. Suositusten tavoitteena on muuttaa nuorten elinympäristöt tervettä kasvua ja kehitystä tukeviksi, parantaa vanhempien, muiden aikuisten ja nuorten välistä kanssakäymistä ja vuorovaikutusta perheessä, koulussa ja vapaa-aikana lasten ja nuorten hyvän terveyden ja savuttomuuden turvaamiseksi” (Sosiaali- ja terveysministeriö 1997, s. 3).

“Konsensuskokousten tarkoituksena on laatia lausuma suositeltavasta käytännöstä sekä luoda suuntaviivoja alan tutkimukselle. Konsensuslausuma on sen laatimishetkellä käytettävissä oleviin tutkimustuloksiin perustuva suositus, jota voidaan myös käyttää pohjana yksityiskohtaisemmalle käypähoitosuositukselle. Tiedon arvioinnin ja synteetin lisäksi konsensuskokouksen ja sen pohjalta laadittavan lausuman tarkoituksena on levittää asianmukaista ja ajantasaista tietoa terveydenhuollon ammattilaisille, päättäjille, tutkijoille, tiedotusvälineille, suurelle yleisölle ja potilaille” (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2004A, s. 2).

“Konsensuskokousten tarkoituksena on laatia lausuma suositeltavasta käytännöstä sekä luoda suuntaviivoja alan tutkimukselle” (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2006, s. 2).

“Eri alojen asiantuntijoista koottu paneeli kirjoittaa konsensuslausuman kokoukselle ennalta esitettyjen kysymysten, asiantuntijoiden alustusten ja niiden pohjalta käytyjen keskustelujen sekä muun käytössään olleen materiaalin synteetinä. Sillä pyritään vaikuttamaan tutkimus- ja hoitokäytäntöihin sekä aihepiiristä käytävään julkiseen keskusteluun” (Partanen 2000).

Tekstikatkelmissa kokouksen muodostama teoria nähdään tiedonantona, jonka tehtävä on ohjata käytäntöä ja tulevaa tutkimusta. Konsensuskokousten tarjoamaa tietoa kuvaillaan adjektiiveilla “asianmukainen”, “ajantasainen”, “hyödyllinen” ja “suositeltava”.

“Konsensuskokouksen tavoitteena on tuottaa kannanotto (konsensuslausuma) tärkeistä kansanterveyteen liittyvästä ongelmasta, jonka ratkaisemiseksi nykyisin käytetyt menetelmät vaihtelevat ja johon liittyvässä tieteellisessä tutkimustiedossa on ristiriitaisuuksia ja puutteita. (--) Konsensuslausumalla pyritään vaikuttamaan: -Allergian ehkäisyyn -Potilaiden tutkimukseen ja hoitoon -Tieteelliseen tutkimukseen -Terveystieteiden-, sosiaali- ja tiedepoliittisiin toimenpiteisiin -Yleiseen tietämykseen ja asenteisiin (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 1998B, esipuhe).

“...-konsensuskokouksen vastuullinen tehtävä on antaa suuntalinjat niin terveydenhoito- kuin tiedepoliittisille sekä yhteiskunnallisille toimenpiteille, joita bakteerien antibioottiresistenssin tehokas torjunta edellyttää” (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 1997, s. 5).

Tekstikatkelmissa viitataan suoraan julkisen konsensuslausuman sisältämiin toimintaohjeisiin ja niiden toivotaan vaikuttavan käytännön työhön. Seuraava katkelma viittaa konsensuslausumaan selkeänä toimenpideohjelmana, joka on syntynyt konsensuskokouksen lopputuotteena ja asettaa kunnianhimoiset, mutta kirjoittajan mukaan realistiset tavoitteet.

“Konsensuskokouksen järjestäjät ja toimenpideohjelman valmistelijat toivovat, että nämä molemmat julkaisut yhdessä muodostavat sen perustan, jolta suomalaisten sydän- ja verisuoniterveyden hyväksi tehtävää työtä lähivuosina jatketaan laajojen kansalaispiirien ja yhteiskunnan eri tahojen yhteistyönä, niin että nykyinen suotuisa kehitys saadaan jatkamaan ja sairastuvuus ja kuolleisuus edelleen laskevat. Tavoitteeksi on asetettu nykyisen sydän- ja verisuonikuolleisuuden puolittaminen, jolloin päästään Etelä-Euroopan maiden nykyiselle tasolle. Tavoite on realistinen, mutta siihen pääseminen edellyttää juuri niin laajaa sitoutumista toimenpideohjelmaan kuin konsensuskokouksessa saavutettiin” (Suomen sydäntautiliitto ry 1998, s. 3).

Edellisessä katkelmassa on havaittavissa kokouksen työryhmän ylistämistä kirjoittajan, Jussi Huttusen, tavassa kuvata kokouksen paneutumista laajaksi sitoutumiseksi. Siinä mielessä tämä katkelma sopisi myös kuvaamaan Sitkeä työ -diskurssia.

Eräissä teksteissä painotetaan erikseen sitä, kuinka konsensuskonferenssien tarjoama tieto on lopulta kuitenkin vain viimeistelemätöntä tekstiä, jota ei voi suoraan verrata täydelliseen toimenpideohjelmaan. Seuraavissa tekstikatkelmissa kirjoittajat arvostelevatkin konsensuskonferenssien tulosten konkreettisia vaikutusmahdollisuuksia poliittisella kentällä.

“Lausuma laaditaan lyhyessä ajassa, minkä vuoksi se ei ole viimeistelty ja täydellinen toimenpideohjelma” (Duodecim 2005, s. 3).

“Lausuma on kirjoitettu lyhyessä ajassa, kahden päivän aikana, mistä syystä se ei ole täydellinen toimenpideohjelma” (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2008A, s. 3).

“Selvää on, että näistä suosituksista on pitkä matka käytännön toteutuksiin. Kokemus on osoittanut, että pelkkä konsensuslausuman kirjallinen levittäminen ei ole mainittavasti vaikuttanut terveydenhuollon toimintakäytäntöihin” (Partanen 2000).

“On vaikea täsmällisesti arvioida, millainen merkitys jo toteutetuilla konsensuskonferensseilla on ollut geeniteknikkaa koskevaan politiikkaan ja lainsäädäntöön esimerkiksi Euroopan unionissa. On kuitenkin perusteltua olettaa, että sekä kansalaisliikehdintä että osallistuva teknologian arviointi ovat osaltaan vaikuttaneet geeniteknikkaa koskevaan politiikkaan” (Niva & Mäkelä 2004, s. 32).

“Näillä menetelmillä käsiteltävät asiat ovat usein vaikeita, esimerkiksi energiapoliittisia. Keskeinen osa työskentelyä on tällöin perehtyminen asiantuntijatiетoon kirjallisten tiedotteiden ja asiantuntijapaneelin avulla. Kansalaisten työskentely kestää jopa kolme viikonloppua. Deliberatiivisten areenoiden tuotosten, esimerkiksi julkilausumien, vaikutus päätöksentekoon vaihtelee. Se vaihtelee yhteisöjen sivistämisen, yhden kerran tai jatkuvan neuvonantajan roolin kautta osallistuvaan päätöksentekoon” (Gretschel, Laine & Junttila-Vitikka 2013, s. 16).

“Lausumat eivät ole konkreettisia, kuten esimerkiksi Käypä hoito -suositukset, joten niiden kokonaisvaikutus on sumeampi. Muutamien lausumien vaikuttavuutta on selvitetty, mutta lausuman osuutta kehityksessä on vaikea eritellä” (Aisla 2017).

Jälkimmäinen tekstikatkelma on otettu Duodecimin pääsihteeri Matti Rautalahden Mediauutisille antamasta haastattelusta. Katkelmassa mainitaan erikseen Käypä hoito -suositukset, joita kuvaillaan konkreettisiksi suosituksiksi, joiden vaikutusmahdollisuudet ovat paremmin havaittavissa kuin konsensuskonferenssien vaikutusmahdollisuudet, joita tekstikatkelman mukaan ei voi havainnoida tai mitata. Seuraavassa katkelmassa tosin esitetään päinvastainen väite: Konsensuslausuma voi olla konkreettisempi toimenpideohje kuin Käypä hoito -suositukset.

“Meillä on parin viime vuoden aikana laadittu ansiokkaat Käypä hoito -suositukset niin aivoverenkierron häiriöiden kuin aivovammojenkin hoidon, tutkimuksen ja kuntoutuksen osalta. (--) Silti rohkenen epäillä, että suosituksen kuntoutusosio on jäänyt enemmän hyväksi toiveeksi kuin kirjaimellisesti toteutuneeksi. Siksi onkin syytä pitää konsensuskokous ja laatia konsensuslausuma kuntoutuksesta. (--) Toivon konsensuskokoukselta lausumaa, joka ohjaa käytäntöjä, niin että tämä toteutuu” (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2008B, s. 12–13).

Seuraavassa tekstikatkelmassa painotetaan, että vaikka konsensuskonferenssien hyödyt ovat vaikeasti mitattavissa, on muistettava menetelmän mittaamattomat hyödyt.

“Vaikka konsensuskonferenssien ja muiden osallistavien tiedeviestinnän hankkeiden välittömät poliittiset vaikutukset ovat jääneet suhteellisen laihoiksi, on otettava huomioon myös välilliset vaikutukset” (Saikkonen & Väliverronen 2013, s. 421).

Käytännön hyödyn korostaminen konsensuskonferensseja käsittelevässä kirjallisuudessa kuulostaa järkeenkäyvältä, kun ottaa huomioon menetelmän juuret ja sen kuinka konsensuskonferenssit ovat kehittyneet käytäntöä palveleviksi instrumenteiksi Tanskassa.

“Tanskan parlamentti on rahoittanut konsensuskonferenssien järjestämisen, mikä yhdessä valtionhallinnon alaisen teknologianeuvoston mukanaolon kanssa on taannut tiiviit suhteet edustukselliseen päätöksentekojärjestelmään. Konsensuskonferenssin peruseriaatteisiin kuuluu myös, että loppuraportti viedään parlamentin käsiteltäväksi. Tanskassa konsensuskonferensseja järjestettäessä niiden roolia päätöksenteossa ei arvioida joka kerta erikseen, vaan niiden asema on vakiintunut osaksi päätöksentekoa. Muissa maissa konsensuskonferensseja on järjestetty vähemmän, mikä osaltaan vaikuttaa siihen että malli

ei ole vielä vakiintunut osaksi päätöksentekoa” (Karjalainen 2012, s. 42).

Käytännön hyöty -diskurssin puheenvuoroissa on tulkittavissa väittelyä argumenttien kesken. Osa tekstikatkelmista ylistää konsensuskonferenssien tarjoamaa tietoa käytännön kenttää muokkaavana julistuksena ja osa teksteistä suhtautuu kriittisesti konsensuskonferenssien konkreettisiin vaikuttamismahdollisuuksiin. Huomionarvoista on se, että puheenvuorojen näkemykset eivät näyttäisi olevan sidoksissa kirjoitusten konteksteihin. Yleisessä kontekstissa painotetaan konsensuskonferenssien tehtävää luoda politiikkasuositus.

“Eryityisesti kansalaisjuryt ja konsensuskonferenssit tarjoavat päättäjille politiikkasuositusten lisäksi myös tiivistelmän asiakysymykseen liittyvistä keskeisistä argumenteista. Tästä johtuen deliberatiiviset kokeilut voisivat tukea edustuksellisissa instituutioissa tapahtuvaa deliberaatiota. (--) Deliberatiivisten kokeilujen välillä onkin se merkittävä ero, että konsensuskonferenssit ja myös kansalaisjuryt tekevät politiikkasuosituksia, kun taas deliberatiiviset mielipidemittaukset ainoastaan mittaavat osallistujien mielipiteitä ennen ja jälkeen deliberaation. Eryityisesti konsensuskonferenssin tapauksessa näyttää ilmeiseltä, että yksimielisen politiikkasuosituksen vaatimus vaikuttaa deliberatiiviseen prosessiin” (Herne & Setälä 2005, s. 186–187).

6. Tulokset

Lääketieteellisessä kontekstissa konsensuskonferenssien tehtävä on nähty erittäin vahvasti käytäntöä palvelevana. Käytännön hyöty -diskurssi esiintyy siis jokaisessa lääketieteellisessä julkaisussa. Lääketieteellisessä kontekstissa konsensuskokoukset näyttäisivät olevan jo vakiintuneet osaksi alan päätöksentekoa. Toisaalta käytännön hyöty koetaan tärkeäksi myös yleisessä ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Teksteissä korostuu sana “julkinen”. Sekä konferenssi että sen tulokset on kaikkien aineiston julkaisujen mukaan julkaistava laajalle yleisölle. Tällä tavalla halutaan maksimoida konferenssien tuottaman tiedon mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon. Lääketieteellisen kontekstin erottaa muista konteksteista se, että osa lääketieteellisistä julkaisuista kokee konsensuskonferenssien vaikutusmahdollisuudet konkreettisina ja varmoina. Toiset tekstit esittävät, että konferenssien varsinaisia vaikutusmahdollisuuksia on vaikea mitata ja suhtautuvat konferenssien konkreettisiin vaikutuksiin epävarmasti. Lääketieteellisessä kontekstissa on havaittavissa tämän aiheen osalta väittelyä tekstien välillä. Muissa konteksteissa taas konferenssien käytännön hyötyyn suhtaudutaan kevyen epäluuloisesti. Kaikki aineiston tekstit kuitenkin pitävät konsensuskonferensseja tärkeinä vaikka niiden vaikutusmahdollisuuksista ei voitaisi osoittaa todistettuja tuloksia.

Lääketieteellisen kontekstin julkaisuissa ei määritellä konsensuskonferenssin metodologiaa kovinkaan tarkasti. Näissä teksteissä demokraattisuusdiskurssi ei ole selkeästi tulkittavissa. Kirjoituksissa ei eritellä syitä sille, miksi konsensuskokous on järkevä metodologinen valinta pohdinnan alla olevien ongelmien ratkaisemiseksi. Tosin lääketieteellisessä kontekstissa toistuvat ilmaisut konsensuskonferenssista julkisena ja avoimena tapahtumana. Näillä sanavalinnoilla korostetaan konsensuskonferenssien roolia demokraattisena innovaationa. Yleisessä ja yhteiskunnallisessa kontekstissa demokraattisuuden teema voidaan havaita vahvempana. Tekstit syventyvät demokraattisuuden ajatukseen ja pohtivat, mitä tarkoitusta varten konsensuskonferenssit on alun perin kehitetty.

Lääketieteellisessä kontekstissa ja yleisessä kontekstissa yksimielisyyden ajatus korostuu vahvana. Tämä on havaittavissa teksteissä, joissa toistuu sana “yksimielisesti”, konferenssia tai sen tuottamaa lausumaa kuvaillessa. Konsensus nähdään lääketieteellisessä kontekstissa selkeänä tavoitteena. Pyrkimys yksimielisyyteen mukaillee konsensuskonferenssin alkuperäistä tanskalaista mallia. Yleisessä kontekstissa tekstit vertaavat konsensuskonferensseja muihin keskustelevan demokratian

menetelmiin. Tekstit pitävät tämänkin tutkimuksen teoriaosiossa esiteltyä kansalaisraatia eli kansalais-jurya eniten konsensuskonferenssin kaltaisena. Yksimielisyyden ideaa pidetään yhtenä erottavana tekijänä näiden kahden keskustelevan demokratian menetelmän välillä. Yhteiskunnallisessa kontekstissa konsensuksesta puhutaan tulkinnanvaraisemmilla ilmauksilla. Konferenssit rakentavat ja luovat konsensusta, mutta täydellisen yksimielisyyden osoittamista ei pidetä mittarina konferenssin onnistumiselle tai epäonnistumiselle.

Sitkeä työ -diskurssi on vahvin lääketieteellisessä ja yhteiskunnallisessa kontekstissa, jossa tekstien kirjoittajat ovat itse olleet koordinoimassa tai järjestämässä konsensuskonferensseja. Yleisessä kontekstissa painotetaan konferenssien järjestämiseen liittyvää vaativaa työtä vain sivumennen yhdessä tekstissä.

7. Pohdinta

Tämän tutkielman tutkimusaineiston perusteella konsensuskonferenssien järjestäjien käsitys konsensuksesta ja konsensukseen pyrkimisestä vaihtelee suuresti kontekstista riippuen ja tämän vuoksi konsensuskonferenssin määritelmät myös vaihtelevat. John Deweyn mukaan demokratian idea on löydettävä ja muokattava aina uudelleen ja uudelleen (Biesta 2006, s. 122). Tämän periaatteen mukaisesti myös käsitys keskustelevan demokratian tehtävästä elää ja kehittyy. Tulkinnat konsensuskonferenssin tarkoituksesta vaihtelevat ja muuttuvat. Osa kokee konsensuskonferenssin soveltuvan parhaiten tekniikan tai lääketieteen maailmaan. Uudempien avausten perusteella metodi soveltuu myös yhteiskuntatieteellisten kysymysten ratkomiseen.

Viime vuonna konsensuskonferenssia käytettiin Suomessa ensimmäisen kerran vapaan sivistystyön piirissä. Yksi aineistosta alun perin muodostamani diskurssi käsittelee sitä, mihin aiheisiin konsensuskonferenssia voi soveltaa. Löysin muutamia argumentteja sen puolesta, että konsensuskonferenssit soveltuvat parhaiten teknisten ongelmien ratkomiseen. Katso alla oleva tekstikatkelma.

“Kaiken kaikkiaan konsensuskonferenssit ja kansalaisjuryt, joissa on korkeintaan kymmeniä osallistujia, soveltuvat parhaiten asiakysymysten teknisten ja eettisten näkökulmien kartoittamiseen” (Herne & Setälä 2005, s. 187).

Löysin myös argumentteja sen puolesta, että konsensuskonferenssien menetelmää olisi hyvä soveltaa myös yhteiskunnallisten kysymysten pohtimiseen. Näitä katkelmia löytyi kuitenkin loppujen lopuksi vain muutamia yhteiskunnallisesta ja yleisestä kontekstista, enkä kokenut että muodostamani diskurssi olisi tutkimukseni kannalta kauhean tärkeä. Tämän vuoksi pudotin diskurssin tutkimuksestani pois. Mielestäni SVV on KOSI-projektillaan vastannut kysymykseen siitä, voiko konsensuskonferenssia hyödyntää yhteiskunnallisten kysymysten pohtimiseen. SVV on toteuttanut onnistuneesti viisi konsensuskonferenssia yhteiskunnallisista aiheista. Kysymys vastaukseen kuuluu siis: Kyllä voi. SVV on muokannut konsensuskonferenssin menetelmää uuteen kontekstiin sopivaksi.

Toisaalta on hyvä miettiä myös sitä, voidaanko SVV:n kehittämää menetelmää verrata varsinaiseen konsensuskonferenssiin. KOSI-hankkeen varsinaiset työpajat ovat olleet lyhyempiä kuin konsensuskonferenssit yleensä, eivätkä ne ole osoittaneet samanlaista pyrkimystä yksimieliseen näkemykseen eli konsensukseen panelistien kesken kuin esimerkiksi lääketieteellisissä konsensuskokouksissa tai alkuperäisissä tanskalaisissa konsensuskonferensseissa. Jos kokouksessa ei pyritä konsensukseen, menettääkö konsensuskokous merkityksensä? Mikä erottaa sen silloin esimerkiksi kansalaisraadista? Voidaanko keskustelun laatuun luottaa, jos tapahtuma kestää vain yhden päivän? Jos aikataulu päättyy konsensuslausuman esittämiseen, eikä lausumasta käydä lopussa yleistä keskustelua, voidaanko luottaa siihen, että konsensusta on saavutettu? Pääsevätkö kaikkien äänet lyhyessä ajassa kuuluuviin? Puheenvuoron antaminen niille, jotka muuten poliittisessa keskustelussa rajautuisivat huomion ulkopuolelle, on kuitenkin keskusteleavan demokratian ensisijainen päämäärä. Voiko koko väestöä edustava satunnaisotannalla kerätty ihmisjoukko edes päästä täyteen yksimieliseen ratkaisuun, jos käsiteltävät teemat ovat aiheiltaan yhteiskunnallisia ja luonteeltaan poliittisesti arkoja. “En näe, että konsensuksen hakeminen tarkoittaisi yksimielisyyttä”. Näin sanoi pääministerimme Sanna Marin 9. maaliskuuta 2022 Ilta-Sanomien suoran lähetyksen politiikan toimittajien tilaisuudessa, jossa aiheena oli Suomen mahdollinen Nato-jäsenyys ja sen pohdinta eduskunnassa. Täydellisen konsensuksen saavuttaminen missään vähänkään poliittisessa asiassa tuntuu ensi alkuun ainakin omassa mielessäni varsin epärealistiselta ja utopistiselta ajatukselta. Vuonna 2021 media raportoi erittäin kriittiseen sävyyn Marinin hallituksen vaikeuksista päästä yksimielisyyteen poliittisten ratkaisujen kanssa (STT, Sanna Nikula & Saila Kiuttu 2021). Tätä on jatkunut myös vuoden 2022 puolella.

Voidaan kysyä, tulisiko SVV:n kehittämää keskusteleavan demokratian menetelmää kutsua jatkossa uudelleenlaisiksi vapaan sivistystyön kontekstiin sopivaksi konsensuskonferenssiksi vai joksikin täysin uudeksi osallistavaksi menetelmäksi, joka on kehitetty tanskalaisen konsensuskonferenssin pohjalta. Näyttäisi siltä, että SVV on pohtinut asiaa itsekin. KOSI -hanke on jatkunut vuoden 2022 aikana. 31. maaliskuuta 2022 järjestettyä Emotions, Agency and Activism -tapahtumaa ei markkinoitu konsensuskonferenssina, kuten KOSI-hankkeen aikaisempia työpajoja, vaan nimellä “consensus workshop” eli konsensustyöpajana (SVV - Sivistyksen Vapaus ja Vastuu 2022).

KOSI-hankkeen vaikutuksia on tässä vaiheessa mahdotonta arvioida, mutta hanke avaa

mahdollisuuksia kehittää menetelmää yhä eteenpäin. Demokraattisen luonteensa ansiosta konsensuskonferenssilla on tehtävä arvioida päämääriään uudelleen ja kehittyä tulevaisuuden konteksteihin. Esimerkiksi Hendriksin (2005) mukaan konsensuskonferenssin menetelmän voisi helposti sulauttaa yhteen toisten keskustelevan demokratian menetelmien kanssa. Hendriks ennustaa kirjoituksessaan, kuinka tietoverkkoteknologia voisi tulevaisuudessa avata uusia ja mielenkiintoisia mahdollisuuksia luoda keskustelevan demokratian menetelmiä, joissa osallistujien ei tarvitse olla tilaisuudessa läsnä paikan päällä (Hendriks 2005, s. 97). Ennustus vuodelta 2005 on tullut toteen. Tilaisuuksien ja palaverien järjestäminen etäyhteyksin ei ole enää harvinaista vaan tilanteesta riippuen jopa pakollista. Tästä joudumme kiittämään vuoden 2020 koronapandemiaa ja siitä johtuvia kokoontumisrajoituksia. SVV:n viimeinen Kokkolassa järjestetty konsensuskonferenssi toteutettiin niin sanottuna hybriditapahtumana, jossa suurin osa osallistujista oli paikan päällä seuraamassa tilaisuutta ja pieni osa osallistui keskusteluun etäyhteyden avulla.

Tämä tutkielma toteaa, että keskusteleva demokratia koetaan tärkeänä asiana ja konsensuskonferenssien kaltaisten demokraattisten innovaatioiden ja kansalaisfoorumien ottaminen osaksi päätöksentekoa nähdään mielekkäänä. Kaikki aineiston tekstit esittelevät konsensuskonferenssin positiivisessa valossa. Konsensuskonferenssi nähdään tämän tutkimuksen perusteella hyvänä työkaluna, joka antaa tietoa kansalaisille ja päätöksentekijöille tärkeistä ajankohtaisista aiheista. Diskursseista puuttuu kokonaan kriittinen suhtautuminen menetelmään, ellei ota huomioon niitä käytännön hyöty -diskurssin argumentteja, jotka arvostelevat konsensuskonferenssien todellisia vaikutusmahdollisuuksia poliittisessa päätöksenteossa. Osa aineiston teksteistä kritisoi konsensuskonferenssien mahdollisuuksia todelliseen vaikuttamiseen. Jossin (1995) mukaan konsensuskonferenssien tavoitteet ovat moninaiset ja niiden toteutumista on vaikea mitata. Konsensuskonferenssit pyrkivät vaikuttamaan julkiseen keskusteluun ja keskustelun kautta päätöksentekoon (Joss, 1995). Tätä epäsuoraa konkreettisen vaikutuksen kulkua voi verrata esimerkiksi Porto Alegren kaupungissa kehitettyyn osallistuvaan budjetointiin, jossa kansalaisosallistujat pääsevät vaikuttamaan suoraan yhteisön resurssien jakamiseen. Osallistuva budjetointi esiteltiin tässä tutkimuksessa kohdassa 3.1. Osallistuva demokratia.

Ensikatsauksella kriittisen arvioinnin lähes täydellinen puuttuminen suomalaisesta konsensuskonferenssikeskustelusta voisi vaikuttaa hyvältä asialta. Voitaisiin kenties päätellä, että konsensuskonferenssi on hyödyllinen menetelmä, jonka käyttäminen ja kehittäminen jatkossa on perusteltua ja kannatettavaa. Toisaalta, on otettava huomioon se, että lähes jokainen aineiston

tekstien kirjoittaja on itse myös toiminut konsensuskonferenssien tai muiden keskuskelevan demokratian työpajojen järjestäjänä. Konsensuskonferenssien järjestäjillä voisi olettaa olevan omat henkilökohtaiset syynsä ylistää tai olla kritisoida menetelmää, jonka jatkumisesta he ovat itse vastuussa. Kannattaako kirjoittajan kritisoida hanketta, jonka tulevasta rahoituksesta hän on itse vastuussa? Simon Jossin (1995) mielestä kannattaa. Hänen mukaansa konsensuskonferenssien arviointi on edellytys hankkeiden jatkumiselle, sillä vain tieteellisen arvioinnin kautta voidaan saavuttaa todisteet menetelmän tehokkuudesta. Ilman todisteita mahdollisten rahoittajien vakuuttaminen voi olla hankalampaa. Jossin mukaan tieteellisen arvioinnin pitäisi keskittyä muun muassa konsensuskonferenssien keskustelun laatuun ja kansalaispanelistien valintaan. Arvioinnissa tulisi kysyä, perustuuko panelistien konsensus oikeanlaatuiseen puntarointiin ja edustaako tavallisista kansalaisista koostuva paneeli kaikkia kokouksen aiheen kannalta merkittäviä näkökulmia. Joss esittelee artikkelissaan vuonna 1994 järjestetyn englantilaisen bioteknologiaa käsittelevän konsensuskonferenssin arviointiohjelman ja toteaa sen auttavan samankaltaisten hankkeiden kanssa tulevaisuudessa. Hän myös kirjoittaa, kuinka konsensuskonferensseja varten ei ole kehitetty tiettyä arviointimenetelmää. Konsensuskonferenssien arviointi on siitä huolimatta tärkeää ja arviointi on suoritettava systemaattisesti ja huolellisesti, koska konsensuskonferenssien todellisia vaikutuksia on niin vaikea mitata (Joss 1995). Konsensuskonferenssien tieteellinen arviointi on siis olemassa oleva käytäntö ulkomailla, mutta Suomessa konsensuskonferenssien kritiikki on olematonta ainakin tämän tutkimuksen perusteella.

Kritiikittömyydessä piilee vaara. Kun konsensuskonferenssin metodologista roolia julkilausuman muodostuksessa ei käsitellä lainkaan kriittisesti, se antaa mielikuvan siitä, että konsensuskonferenssin idean pitäisi tulla itsestäänselvyytenä ja valmiiksi annettuna. Tämä sotii muun muassa Biestan ajatteluun perustuvaa demokratiakäsitystä vastaan sekä Deweyn demokratian määritelmää vastaan. Demokraattisten järjestelmien pitäisi aina olla kritiikin kohteena, jotta järjestelmä voisi kehittyä. Se, että käytännön hyöty -diskurssi kumpuaa konsensuskonferenssikeskustelusta vahvana kertoo siitä, että keskuskelevalta demokratialta odotetaan paljon ja jopa selkeitä konkreettisia tuloksia. Keskuskelevan demokratian vaikuttavuutta on kuitenkin vaikea mitata ja arvioida. Tämän lisäksi kaikki kansalaisosallistumisen mallit ovat vaarassa joutua manipulaation kynsiin ja näennäisesti järjestettyä kansalaisia osallistavaa toimintaa voidaan käyttää oikeutuksena itsevaltaiselle päätöksenteolle (Hendriks 2005, s. 98). Tästä johtuen kriittisen näkökulman puuttuminen konsensuskonferenssia käsittelevästä diskurssista voidaan nähdä vaarallisena asiana konsensuskonferenssien ja muiden keskuskelevan demokratian menetelmien

tulevaisuudelle.

Jyväskylän yliopiston professori Hannu Heikkinen (2021) julkaisi viime vuonna erinomaisen artikkelin, jossa hän varoittaa Suomen kansaa näennäisdemokratiasta eli yhteisöstä, joka on päältä katsottuna avoin ja osallistava ja jossa osallistujia kuullaan, mutta ei kuunnella: “Pahimmillaan puhe osallistamisesta saattaa johtaa näennäisdemokratiaan, jossa kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet jäävät silmänlumeeksi. Tämä rapauttaa luottamusta hallintoon. Se saa aikaan osattomuuden tunnetta, joka on populistisen politiikan kasvualustaa ja purkautuu hallitsemattomilla tavoilla. Tätä olemme nähneet demokratian esikuvaksi kutsutussa USA:ssa. Siksi demokratian on aina oltava hereillä. Se tarvitsee tutkimusta, joka tuo sokeat pisteet esille” (Heikkinen, 2021). Heikkinen mainitsee sitaatissa osallistamisen eli osallistuvan demokratian menetelmät, joihin luetaan mukaan moninaiset keskustelevan demokratian sovellukset, kuten konsensuskonferenssit. Ei ole itsestäänselvää, että osallistuvan demokratian menetelmät järjestettäisiin aina vastuullisesti, tasa-arvoisesti tai demokraattisesti. Selvyys saavutetaan vain arvioinnin kautta. Ilman arviointia mikä tahansa alkujaan demokraattinen prosessi on vaarassa luhistua leimasimeksi, jonka tehtävä on iskeä hymynaama surullisen todellisuuden ylle.

Demokratiaa, osallistuvaa demokratiaa ja deliberatiivista demokratiaa käsittelevien teorioiden termit vaihtelevat. Niitä kuitenkin yhdistää yksi asia: Jakaminen kahteen. Karjalainen (2012) jakaa demokratian heikkoon demokratiaan ja vahvaan demokratiaan. Gandin ja Apple (2010) jakavat demokratian paksuun ja ohueen. Habermas (1994) jakaa sosiaaliset interaktiot strategiseen toimintaan ja kommunikatiiviseen toimintaan. Demokratiasta nähdään aina kaksi puolta: Toimiva ja toimimaton. Osallistuvan demokratian tarkoitus on korjata demokratian suuntaa kohti demokratian parempaa versiota. Toimiakseen demokratian on aina oltava muutoksessa ja kritiikin kohteena. Demokratia toimii niin kauan kuin sen toimimattomat sokeat pisteet pyritään nostamaan päivänvaloon. Myös keskustelevan demokratian menetelmiä, kuten konsensuskonferenssia, on käsiteltävä kriittisessäkin valossa.

8. Lähteet

Beetham, D. (2009) Democracy: universality and diversity. Julkaisussa *Ethics & global politics* 2009-01-01, Vol.2 (4) (s. 284–296). Haettu osoitteesta

<https://www.proquest.com/docview/860897777?pq-origsite=primo&accountid=13031>

Biesta, G. (2006). *Beyond Learning, Democratic Education for a Human Future*. Paradigm Publishers, Lontoo.

Biesta, G. (2009). *Sporadic Democracy: Education, Democracy, and the Question of Inclusion*. Institute of Education, University of Stirling. Skotlanti. Haettu osoitteesta

https://www.researchgate.net/publication/37245142_Sporadic_Democracy_Education_Democracy_and_the_Question_of_Inclusion

Biesta, G. (2013). *The Beautiful Risk of Education*. Boulder: Paradigm Publishers.

Blok, A. (2007). 7. Experts on public trial: on democratizing expertise through a Danish consensus conference. Julkaisussa *Public Understanding of Science* 16 (2007) (s. 163–182). Haettu osoitteesta

<https://journals-sagepub-com.pc124152.oulu.fi:9443/doi/pdf/10.1177/0963662507062469>

Caelli, K., Ray, L. & Mill, J. (2003) *Clear as Mud? : Toward Greater Clarity in Generic Qualitative Research*. Edmonton: University of Alberta. Haettu osoitteesta

<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/160940690300200201>

Crosby, N. & Nethercut, D. *Citizens juries, Creating a Trustworthy Voice of the People*. Teoksessa Gastil, J. & Levine, P. (toim.) *The Deliberative Democracy handpook - Strategies for Effective Civic Engagement in the Twenty-First Century* (s. 111–119). San Francisco: Jossey-Bass.

DDI (Deliberatiivisen Demokratian Instituutti) (2015) *Käännöskilpailu*. Haettu osoitteesta

http://www.deliberaatio.org/~delibero/wordpress/?page_id=775

DSE (Department of Sustainability and Environment) (2005) *Effective Engagement: building relationships with community and other stakeholders*, Book 3, *The Engagement toolkit*. The

Community Engagement Network, Resource and Regional Services Division, Victorian Government Department of Sustainability and Environment, Melbourne. Haettu osoitteesta <https://www.betterevaluation.org/sites/default/files/effective%20engagement%20book%203.pdf>

Folami, A. (2013). Using the Press Clause to Amplify Civic Discourse Beyond Mere Opinion Sharing. Julkaisussa *85 Temp. L. Rev.* 269 (2013) (s. 269–314). Haettu osoitteesta: https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/faculty_scholarship/790

Gandin, L. A. & Apple, M. W. (2010) Challenging neo-liberalism, building democracy: creating the Citizen School in Porto Alegre, Brazil. Julkaisussa *Journal of Education Policy*, 17:2, (s. 259–279). Haettu osoitteesta: <https://doi.org/10.1080/02680930110116570>

Habermas, J. (1994). Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981-1989. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Harju, A. (2013). Demokratiatalkoita tarvitaan: Aktiivisen kansalaisuuden jäljillä – puheenvuoroja sivistystoimijoilta. Julkaisussa *Aikuiskasvatus*, 33(1), (s. 52–54). Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.33336/aik.94019>

Heikka, T. (2018). Sitran selvityksiä 129: Dialogin vuoro - Viisi teesiä päättäjille rakentavasta yhteiskunnallisesta keskustelusta. Erweko: Helsinki. Haettu osoitteesta: <https://www.sitra.fi/app/uploads/2018/03/dialogin-vuoro1.pdf>

Heikkinen, H. (2021). Kuuluuko opettajien ääni opetussuunnitelman rakentamisessa? JyUnity, Jyväskylän yliopisto. Haettu osoitteesta <https://jyunity.fi/ajattelijat/onko-joukkoistaminen-demokratian-taiivas/>

Hendriks, C. M. (2005). Consensus Conferences and Planning Cells, Lay Citizen Deliberations. Teoksessa Gastil, J. & Levine, P. (toim.) *The Deliberative Democracy handpook - Strategies for Effective Civic Engagement in the Twenty-First Century* (s. 80–110). San Francisco: Jossey-Bass.

Huttunen, R. (2014). Habermas, Jürgen. Eurooppalainen filosofian seura ry. Haettu osoitteesta: <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/habermas-jurgen#Kolmas%20paradigma%20eli%20kommunikati>

[ivisen%20toiminnan%20teoria%20ja%20diskurssietiikka](#)

Häikiö, L. & Salminen, J. (2016). Osallistuvan budjetoinnin oikeudenmukaisuus. Julkaisussa *Janus vol. 24 (4) 2016*, (s. 340–357). Haettu osoitteesta

<https://journal.fi/janus/article/download/60253/21146>

Joss, S. (1995). Evaluating consensus conferences: necessity or luxury? Teoksessa *Joss, S. & Durant, J. (toim.) (1995) Public participation in science - the role of consensus conferences in Europe* (s.89–105). Haettu osoitteesta:

https://books.google.fi/books?hl=en&lr=&id=PiEZEal3pjwC&oi=fnd&pg=PA6&ots=1aqjpQPpGt&sig=WxbxbZ1XAeBC8bZTtS2SacMaEyI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Joss, S. (1998). Danish consensus conferences as a model of participatory technology assessment: An impact study of consensus conferences on Danish Parliament and Danish public debate. Teoksessa *Science and Public Policy, Volume 25, Issue 1, February 1998* (s. 2–22). Haettu osoitteesta: <https://doi.org/10.1093/spp/25.1.2>

Jørgensen, T. (1995) Consensus conferences in the health care sector. Teoksessa *Joss, S. & Durant, J. (toim.) (1995) Public participation in science - the role of consensus conferences in Europe* (s.17–29). Haettu osoitteesta:

https://books.google.fi/books?hl=en&lr=&id=PiEZEal3pjwC&oi=fnd&pg=PA6&ots=1aqjpQPpGt&sig=WxbxbZ1XAeBC8bZTtS2SacMaEyI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Kankaanpää, S. & Laaksonen, M. (2015). Suositus “deliberatiivinen demokratia” -käsitteen suomenkielisestä vastineesta. Kotimaisten kielten keskus. Haettu osoitteesta:

https://www.kotus.fi/files/3301/Suositus_deliberatiivinen_demokratia_-kasitteen_suomenkielisesta_vastineesta.pdf

Kant, I. (1784). Beantwortung der frage: was ist aufklärung? Julkaisussa *Berlinische Monatsschrift, 1784, H. 12* (s. 481–494), Haettu osoitteesta:

https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/kant_aufklaerung_1784?p=18

Karjalainen, M. (2012) Kansalaisfooromit edustuksellisessa päätöksenteossa. Sarjassa:

Oikeusministeriön julkaisu 51/2012 selvityksiä ja ohjeita. Oikeusministeriö, Helsinki. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76393>

Karjalainen, M. (2014) Puntarointi, julkinen harkinta vai keskusteleva demokratia? Deliberatiivisen Demokratian insituutti. Haettu osoitteesta: <http://www.deliberaatio.org/~delibero/wordpress/?p=834>

Kennedy, D. (2016). Is it any Clearer? Generic Qualitative Inquiry and the VSAIEEDC Model of Data Analysis. The Qualitative Report 2016 Volume 21, Number 8, How To Article 1.

<https://doi.org/10.46743/2160-3715/2016.2444>

Kostere, S. & Kostere, K. (2021). The Generic Qualitative Approach to a Dissertation in the Social Sciences, A Step by Step Guide. Routledge. [julkaisupaikka ei tiedossa]. Haettu osoitteesta

<https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.4324/9781003195689>

Kuntalaki 410/2015 (2015). Finlex. Helsinki. Haettu osoitteesta

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>

Leiviskä, A. (2021). Demokratia, kasvatus ja inklusion haaste - Demokratiakasvatuksen teorian uudelleenarviointia rakenteellisen eriarvoisuuden näkökulmasta. Teoksessa *Kasvatus & Aika: Vol 15 Nro 3–4 (2021): Demokratia ja kasvatus* (s. 10–27). Kasvatus & Aika. Haettu osoitteesta

<https://doi.org/10.33350/ka.107684>

Lund, D. E. & Carr, P. R. (2008). Introduction: Scanning democracy. Teoksessa *Lund, D. E. & Carr, P. R. (toim.) Doing Democracy, Striving for Political Literacy and Social Justice* (s. 2–30). Peter Lang Publishing Ink. [julkaisupaikka ei tiedossa]. Haettu osoitteesta

https://www.academia.edu/17363152/Introduction_Scanning_Democracy?email_work_card=view-paper

Luukka, M-R. (2000). Näkökulma luo kohteen: Diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa *Sajavaara, K. & Piirainen-Marsh, A. (toim.) Kieli, diskurssi & yhteisö* (s. 133–160). Jyväskylän yliopisto, soveltuvan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.

Merriam, S. B. & Tisdell, E. J. (2009). *Qualitative Research: A Guide to Design and*

Implementation. Jossey-Bass, San Francisco. Teoksen ensimmäinen luku saatavilla osoitteesta https://media.wiley.com/product_data/excerpt/1X/11190036/111900361X-24.pdf.

Pietikäinen, S & Mäntynen, A (2019). Uusi kurssi kohti diskurssia. Kustanneosakeyhtiö Vastapaino, Tampere

Pynnönen, A (2013). Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen, Working Paper N:o 379/2013, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu, Jyväskylä. Haettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?se->

Raisio, H. & Vartiainen, P. (2011). Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen, deliberatiivisesta demokratiasta ja kansalaisraatien toteuttamisesta Suomessa. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Rydenfelt, H. (2017). Pelkkä teknologia ei riitä: Osallistuva demokratia edellyttää kansalaistaitoja ja riippumattomia asiantuntijoita. Suomen Kuvalehti. Otava. Haettu osoitteesta <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/mielipide/pelkka-teknologia-ei-riita-osallistuva-demokratia-edellyttaa-kansalaistaitoja-ja-riippumattomia-asiantuntijoita/?shared=970875-e185f879-500>

Sintomer, Y., Herzberg, C. & Röcke, A. (2008) Participatory Budgeting in Europe: Potentials and Challenges. Julkaisussa *International journal of urban and regional research 2008-03, Vol.32 (1)* (s. 164–178). Haettu osoitteesta https://legacy.econ.tuwien.ac.at/hanappi/AgeSo/rp/Sintomer_2008.pdf

STT, Nikula, S. & Kiuttu, S. (2021). Saarikko pahoitteli pääministerille sanavalintojaan, Kaleva, 19. marraskuuta

Suoninen, E. (2016). Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 51–74). Tampere: Vastapaino. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685276>

SVV - Sivistyksen Vapaus ja Vastuu (2022). Emotions, Agency and Activism. [blogi-kirjoitus]. Haettu osoitteesta <http://www.vapausjavastuu.fi/emotions-agency-and-activism/>

Teknologiraadetdk (2021). Danish Board of Technology - Consensus Conference Methodology [video] Haettu 9.11.2021 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=YypeFqAj-wk>

The University of Nottingham's Helm team (2021). Understanding Pragmatic Research. Haettu 11.1.2022 osoitteesta <https://www.nottingham.ac.uk/helmopen/rlos/research-evidence-based-practice/designing-research/types-of-study/understanding-pragmatic-research/>

THL:n seminaarit ja koulutukset (2017). Konsensuskokous 2017, Avaus, emeritusprofessori Matti Uusitupa [video] Haettu osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=26oVVWRe7vA>

Tykkyläinen, S. (2009). Deliberatiivinen demokratia: Jürgen Habermas. Jyväskylän yliopiston Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali 15.8.2009. Jyväskylän Yliopisto. Haettu osoitteesta: <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/deliberatiivinen-demokratia-jurgen-habermas>

We the Citizens (2015). We the Citizens, speak up for Ireland, Participatory democracy in action - a pilot, December 2011. We the Citizens. Haettu osoitteesta: <http://www.wethecitizens.ie/wp-content/uploads/2015/05/We-the-Citizens-2011-FINAL.pdf>

8.1. Aineistolähteet

Aisla, T (2017). Välikysymys - kuinka tarpeellisia konsensuskokoukset ovat? Mediauutiset, Helsinki. Haettu osoitteesta <https://www.mediuutiset.fi/uutiset/kuinka-tarpeellisia-konsensuskokoukset-ovat/5a211527-61ff-3077-92ae-fe135dd9e517>

Duodecim (2005). Konsensuskokous: Lihavuus - painavaa asiaa painosta. Haettu osoitteesta <https://www.duodecim.fi/wp-content/uploads/sites/9/2016/02/konsensuslausuma.2005-net.pdf>

Duodecim (2014). Konsensuslausuma 2014, Vanhuuskuolema. Teoksessa *Duodecim 2014;130:115–xx* (s. 115–123). Haettu osoitteesta

https://www.duodecim.fi/wp-content/uploads/sites/9/2016/02/2014konsensuslausuma_2014.pdf

Duodecim (2021). Konsensuskokous. Haettu osoitteesta

<https://www.duodecim.fi/tuotteet-ja-palvelut/koulutus/konsensuskokoukset/>

Gretschel, A., Laine, S. & Junttila-Vitikka, P. (2013). Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa, Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2013:1

Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Haettu osoitteesta

https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/liikuntapaikkarakortti_www_2013.pdf

Heimo, S. (2021A). Moniäänistä sivistyskeskustelua etsimässä. Haettu osoitteesta

<http://www.vapausjavastuu.fi/satu-heimo-moniaanista-sivistyskeskustelua-etsimassa/>

Heimo, S. (2021B). KOSI-hankkeen kuulumiset, kesäkuu 2021. Blogikirjoitus. Haettu osoitteesta

<http://www.vapausjavastuu.fi/kosi-hankkeen-kuulumiset-kesakuu-2021/>

Heiskala, R. (1997). Taloustieteilijöiden konsensuskokous. Teoksessa *Sosiologia* :

Westermarck-seuran julkaisu 34 (1997) : 3 (s. 259–261). Haettu osoitteesta

<https://www.doria.fi/pc124152.oulu.fi:9443/handle/10024/16216>

Herne, K. & Setälä, M. (2005). Deliberatiivisen demokratian ihanteet ja kokeilut. Teoksessa

Politiikka 47:3, (s. 175–188) Haettu osoitteesta

<https://elektra-helsinki-fi.pc124152.oulu.fi:9443/se/p/politiikka/47/3/delibera.pdf>

Lindgren, J. (1992). Konsensuskokous: Osteoporoosin ehkäisy ja hoito. Lääketieteellinen

aikakauskirja Duodecim, Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Haettu osoitteesta:

<https://www.duodecimlehti.fi/duo20111>

Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (1999). Huumeriippuvuuden hoito Suomessa,

Konsensuskokous 1.-3.11.1999, Vammalan kirjapaino, Vammala

Mediakeskus Lime (2021). Työelämäverkko välittää [video]. Haettu osoitteesta

<https://www.youtube.com/watch?v=nmAijQtdGV8>

Niinikoski, M-L. & Setälä, M. (2012). Deliberatiivisen demokratian keinoja testaamassa: Foorumikokeilu osana kunnallista päätöksentekoa. Teoksessa *Vol 31 Nro 4 (2012): Hallinnon tutkimus* (s. 261–276). Haettu osoitteesta

<https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/100087/57651>

Niva, M. & Mäkelä, J. (2004). Kuluttajat ja kansalaiset geenitekniikkaa arvioimassa : konsensuskonferenssi suoran osallistumisen menetelmänä. Teoksessa Edistysellinen tiedeliitto (toim.) *Tiedepolitiikka : Edistysellinen tiedeliitto ry:n julkaisu 29 (2004) : 3* (s. 27– 34). Haettu osoitteesta <https://elektra-helsinki-fi.pc124152.oulu.fi:9443/se/t/0782-0674/29/3/kuluniva.pdf>

Opintokeskus Sivis (2021). Opintokeskus Siviksen uutistiedote 22.10.2021 [facebook -julkaisu] Haettu osoitteesta

<https://www.facebook.com/OpintokeskusSivis/posts/pfbid02bmH9VaVx3sDnsVMi7gZCB476PJFRcLQHqjxzaSm1ahnJrm2wApZpmci7DEQJPrYBI>

Partanen, J. (2000). Konsensuskokous huumehoidosta. Teoksessa *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Eläketurvakeskus, Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta & Kelan tutkimus ja Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta (toim.) Yhteiskuntapolitiikka 65:1, 2000* (s. 84–85).

Haettu osoitteesta

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100147/001partanen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Saikkonen, S. & Väliverronen, E. (2013) Popularisoinnista osallistavaan tiedeviestintään, Kriittinen arvio ”demokraattisesta” käännteestä. Teoksessa *YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 78 (2013):4* (s. 416–424). Haettu osoitteesta

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110430/saikkonen.pdf?sequence=2>

Sosiaali- ja terveysministeriö (1997). Suomalainen strategia nuorten terveyden ja tupakoimattomuuden edistämiseksi, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1997:10. Edita Ab Oy, Helsinki

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (1997). Antibioottiresistenssi, Säilyykö lääkkeiden teho? Konsensuskokous 17.–19.11.1997. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (1998A). Allerginen kansa -allergia kansanterveysongelmana, Konsensuskokous 9.–11.11.1998. Vammalan Kirjapaino, Vammala

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (1998B). Allerginen kansa -allergia kansanterveysongelmana, Konsensuskokous 9.–11.11.1998. Vammalan Kirjapaino, Vammala [toinen painos, sisältää erilaisen johdannon]

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (2004A). Konsensuslausuma :
Vaihdevuosien hormonihoito 26.11.2004. Haettu osoitteesta
https://www.duodecim.fi/wp-content/uploads/sites/9/2016/02/lausuma_02122004.pdf

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (2004B). Vaihdevuosien hormonihoito, Miksi aihe puhututtaa? Konsensuskokous 24.–26.11.2004. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (2006). Konsensuslausuma :
Psykoterapia 18.10.2006. Haettu osoitteesta
<https://www.duodecim.fi/wp-content/uploads/sites/9/2016/02/lausuma06.pdf>

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (2008A). Konsensuslausuma :
Äkillisten aivovaurioiden jälkeinen kuntoutus, Fokuksessa aivoverenkiertohäiriöt ja aivovammat
29.10.2008. Haettu osoitteesta
<https://www.duodecim.fi/wp-content/uploads/sites/9/2016/02/kuntoutuksenkonsensuslausuma2008.pdf>

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (2008B). Äkillisten aivovaurioiden jälkeinen kuntoutus , konsensuskokous 27.–29.10.2008. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (2010). Nuorten hyvin- ja pahoinvointi, konsensuskokous 2010, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia (2000). Paniikkihäiriö,
Konsensuskokous 6.-8.11.2000, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala

Suomen Akatemia & Lääkintöhallitus (1990). Veren kolesteroli ja sepelvaltimotauti : konsensuskokous 24.-26.4.1989 Hanasaassa. Hakapaino Oy, Helsinki

Suomen Akatemia, Lääkintöhallitus & Sairaaliitto (1991). Rintasyöpöpotilaan hoidon kehittäminen : konsensuskokous 26.-28.11.1990 Hanasaassa. Hakapaino Oy, Helsinki

Suomen Akatemia, Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Sosiaali- ja terveysministeriö (1992). Osteoporoosin ehkäisy ja hoito : konsensuskokous 30.3.-1.4.1992 Hanasaassa. Hakapaino Oy, Helsinki

Suomen Akatemia (1993). Konsensusjulkilausuma : Allergian ja muun yliherkkyyden tutkiminen : Pohjoismaainen konsensuskonferenssi 10. - 12.11.1992, Hakapaino Oy [kustannuspaikka tuntematon]

Suomen Akatemia, Suomalainen Lääkäriseura Duodecim (1996). Suomen akatemian julkaisuja 6/96 Selkäsairaudet, Konsensuskokous 14.-16.10.1996, Edita, Helsinki

Suomen sydäntautiliitto (1998). Konsensuskokous suomalaisten sydän- ja verisuoniterveyden edistämiseksi 25.-27.11.1997, Asiantuntija-alustukset. Edita [kustannuspaikka tuntematon]

SVV – Sivistystyön vapaus ja vastuu (2021). KOSI-HANKE, Haettu osoitteesta <http://www.vapausjavastuu.fi/kosi-hanke/>